

JOK-Bladet

Medlemsblad för Järvafältets Ornitologiska Klubb 1:2024

Järvafältets satellitlokaler: FYSINGEN - superlokalen mindre än en mil från Järvafältet; Rördrommen, vassens mistlur och en jäkel på kamouflagen; 2023 års fågelrapport för Järva; Gästkrönikör: Lena Berg, Falun. Robert Franzén till minne.

Notiser, setts sen sist, exkursionsrapporter och program.

Järnafältets Ornitologiska Klubb (JOK)

Järnafältets Ornitologiska Klubb (JOK), bildades 3/1 1961 och har allt sedan dess haft till huvuduppgift att observera och värna om fågelfaunan på Järnafältet med omnejd.

JOK bedriver idag en intensiv verksamhet på Järnafältet, med målsättningen att området skall innehålla en så art- och individrik natur och fågelfauna som möjligt.

Då Järnafältet är utsatt för kraftig exploatering runt kanterna, utgör klubben en viktig garant mot eventuella övertramp. Detta görs genom fortlöpande dialog med de ansvariga kommunerna, myndigheterna samt andra offentliga och privata intressenter.

JOK är en fristående lokal klubb i Stockholms Ornitologiska Förening (StOF) regionalförening i BirdLife Sverige. Vi samarbetar också med andra närstående organisationer, t.ex. Naturskyddsföreningens lokalkretsar.

Medlemsavgiften är 100:-/kalenderår
pg 580 132-9 eller Swish på nr: 1234 059 358 .
Glöm inte att meddela namn, adress, epost och tel.
Klubben har drygt 600 medlemmar.

Läs mer om klubben på hemsidan där du kan hitta kontaktuppgifter för styrelse och andra viktiga funktioner.

www.jokhemsida.se

JOK-Bladet

Årgång 64 (grundad 1961)

Nr: 1:2024

Utkommer med fyra nummer (mars, juni, sept o dec) per år till medlemmar i Järnafältets Ornitologiska Klubb (JOK). PDF kan hämtas på hemsidan av reg. medlemmar.

Gamla nummer kan laddas ner gratis i PDF-format från klubbens hemsida.

Upplaga: 750 exemplar.

Tryck: ÅTTA.45 TRYCKERI, Järfälla

Redaktör och grafisk form: Jorge Lintrup
Båtsman Nähls Gränd 4, 16347 Spånga
Tel: 070-641 60 40

Epost: jorgelintrup@gmail.com

Ansvarig utgivare: Ulf Svahn, Järfälla

Korrektur: Tina Lintrup Thagesson, Spånga

Medverkan med material i

tidningen sker endast på ideell basis.

Icke signerat innehåll ansvarar redaktionen för. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera mottaget material.

Facebook: "Fågelskådare på Järva"

Hemsida: www.jokhemsida.se

Adressändring: ulf.svahn@gmail.com

Omslagsfoto: Tittut! Ekorre möter ung duvhök i trädet. Vinnare av fototävlingen den 7 nov 2023: Måns Söderberg

Vår i luften...

En tidskrift klarar sig inte utan ett falköga; nämligen någon som korrläser alla texter och letar efter grammatiska och språkmässiga fel. Saknas en sådan funktion, mister tidskriften sin kvalitet, och redaktören får skämmas å det grövsta. I fallet med JOK-Bladet har jag som redaktör turen att ha en mycket pålitlig assistent, som (ibland lite motvilligt) tar sig an att rannsaka bladet från pärm till pärm - ett arbete som tar minst en hel arbetsdag i anspråk. Assistenten ifråga är min egen hustru Tina, och hon har gjort jobbet i princip sedan jag tog på mig rollen som redaktör. För det ska hon ha "credit", och extra mycket av det, då hon inte betraktar sig som fågelskådare, utan bara som min intresserade hustru. (Det är f.ö. hon som tagit det snygga fotot av mig här ovan...) Självklart bjudar jag henne på ett medlemskap varje år som en extra julklapp! ☒

Funderingar kring tjuvjakten på varg

I Sverige försvinner lika många vargar genom tjuvjakt som vid legal skydds- och licensjakt. Revir där vargar framgångsrikt fortplantat sig, står plötsligt tomma och övergivna. Det som förfärr mig, är att nyetablerade vargar i nya områden plötsligt är helt uttraderade. Och det får mig att tro att det bedrivs en organiserad tjuvjakt, där professionella "prisjägare" anlitas för att likvidera vargar där helst man är beredda att initiera sådant.

För vilka "amatörer" har tillräckliga kunskaper och den tekniska utrustning, bestående av kameror, skarpa hundar, och övrig teknik för att vara så effektiva?!

Jag vet av egen erfarenhet, att när en jakthund i östra Mora blev dödad av vargar i det revir som kallades Siljansringen för i runda tal 20 år sedan, så vimlade det plötsligt dagen därpå av främmande bilburna jägare längs skogsbilvägarna öster om Mora. Och ett antal bilar var utlandsregistrerade. (Jag är inte helt ensam om den erfarenheten...) Då får man även ta i beräkningen, att det då inte existerade särskilt många bommade vägar i dessa trakter. Nuförtiden släpper man bara in sina kompisar och låser om sig! Fenomenet liknar det som skildras i filmen Jägarna.

Lena Berg, som varit anställd som vilthandläggare på länsstyrelsen i Falun i många år, är gästkrönikör i detta nummer, och tycker till om turerna kring varg längre in i tidningen. ☒

Livet i sorg och glädje

Tid efter annan möts vi av tråkiga nyheter, då någon gammal kamrat till slut fallit ifrån. Vi inser då att vi sakta närmar oss vägs ände och att vi får vara tacksamma för att få några år till av hälsa och ork. Har man tur kanske man får femton år till... Och med mirakeltur kanske man får se sina barnbarn bli vuxna - om man nu inte hinner kliva in i den stora dimman och transporteras till äldreboendet för en mer vegetativ tillvaro innan dess...

Lika ofta får vi glädjas över att någon kamrat faktiskt återhämtar sig från livets snytingar. Då kan vi fira lite extra och hoppas att kompisen hänger med också i fortsättningen.

Tyvärr kunde vi nyligen konstatera att Robert "Robban" Franzén, vår förste ordförande förlorat kampen mot en elakartad cancer, men att det inte alls är givet att alla som tamps med svåra åkommor alltid förlorar, utan tvärtom kommer tillbaka med livsviljan i behåll.

Vår tid är verkligen vår tid. Ingen annan än vi som upplever den kan relatera till den. Jag tittade som många andra på TV-serien om Historien om Sverige, och kunde konstatera att det sista avsnittet om 1900-talet, alltså det enda avsnitt jag upplevt personligen, skildrades å det märkligaste. Händelser som åtminstone jag aldrig uppfattat fick en stor och avgörande betydelse, medan andra händelser, som präglade mitt 1900-tal inte ens besvärades med att skildras. Någon hade berättat om vår tid med sina egna otidsenliga glasögon, och det kändes som rena historieförfalskningen. Saker som man idag lägger stor vikt på, men som inte betydde något dåförtiden, haussades upp på ett märkligt sätt.

Likadant var det med andra historiska händelser. Slaveriet skildrades som en betydelsefull del av Sveriges historia, för att den lilla svenska kolonin S:t Barthélemy i Västindien hade råkat delta i slavhanteringen under några år. Hade det en sådan betydelse i Sveriges historia? Fanns det inte några andra, mer betydelsefulla händelser som behövdes lyftas fram? Bara de som levde då hade kunnat svara på den frågan, för vi som lever nu är så pass präglade av nutidens åsikter och fördomar att vi missar hela poängen. ☒

Tack för ordet! JOJJE LINTRUP, redaktör

Fotografier, bilder och texter i JOK-Bladet...

...är samtliga inlämnade på ideell basis utan att någon ersättning utgått, och är därför enormt viktiga bidrag till naturskyddet i vårt verksamhetsområde och på annat sätt.

Stort tack till alla som bidragit!

Så stödjer du **JOK!**

Bli medlem, så får du:

- JOK-Bladet, fyra nummer per år
- delta i klubbens alla vandringar - gratis
- anmäla dig till klubbens alla fågelresor (som brukar ha ett begränsat deltagarantal) till självkostnadspris
- följa med på klubbens långexkursioner till självkostnadspris
- delta i aktiviteter med likasinnade som hjälper dig tillrätta när du behöver det
- inbjudningar till klubbens innekvällar och föredrag under årets mörka månader
- delta i klubbens övriga verksamheter, som t.ex. holkuppsättning, vintermatning, etc.
- röst- och motionsrätt på årsmötet med möjlighet till påverkan över verksamheten
- tillgång till alla tidigare utgåvor av JOK-Bladet i PDF-format

Medlemsavgift:

Medlemsavgiften är 100:- per kalenderår

Ge bort ett medlemskap:

Ett medlemskap är en gåva som räcker ett helt år. Både mottagaren och klubben gynnas, och inte minst våra fåglar i naturen! Eller ännu bättre: Värva en ny medlem!

Minnesgåva:

Hedra en persons minne med en minnesgåva till JOK. Pengarna går oavkortat till klubbens vinterfågelmatning eller till andra naturvårdsprojekt. Markera gärna vilken verksamhet som du vill ska mottaga gåvan.

Betalning:

Plusgiro: 580 132-9

Swish: 1234 059 358

Doppingdekalen och tygmärket säljs av Mats Weiland, Naturcaféet, Tommy Karlsson (30m-kärret), Ulf Svahn (diverse exkursioner), samt Jojje Lintrup (mobila kaffebordet). Vinsten går oavkortat till fågelskyddet på Järvafältet.

Ordföranden har ordet:

Fågelskådning en hobby i tiden!

Fågelskådning som bred hobby börjar nu komma upp i en mogen ålder. SOF/BirdLife bildades för drygt 75 år sedan och det är bara några år sedan som både STOF och JOK firade 60-årsjubileum. Från starten för 74 år sedan har Birdlife estimerat att fågelklubbar runt om i landet nu organiserar ca 30 000 medlemmar och är i stigande. För vår del här i Stockholmsområdet har STOF kommit upp i ca 3000 medlemmar och för vår egen del i JOK är vi nu stadigt över 600 medlemmar och ökande. För oss med ett stort fågel- och naturintresse är det en väldigt glädjande utveckling, och vi ser fram emot att kunna välkomna ännu fler medlemmar. Samtidigt har utvecklingen även på ett annat område gjort att vi blir lite mindre transparenta. Jag tänker på den integritetsutveckling vi har sett som senast för några år sedan resulterade i införandet av den så kallade GDPR-lagstiftningen. En lagstiftning som naturligtvis gäller såväl stor som liten och därmed även oss som liten fågelförening. Ni som undrar varför vi inte längre skickar ut eller tillhandahåller ett medlemsregister för våra medlemmar och inte heller hälsar nya medlemmar välkomna i tidningen finner i den svaret. Vår uppfattning är att det inte är förenligt med GDPR. En bedömning som vi delar med många andra föreningar. Det är lite tråkigt men å andra sidan är det ett pris vi får betala för en större personlig integritet.

En annan och tråkigare sida av att fågelskådningen nu börjar bli en mogen hobby är att de pionjärer som en gång drog igång verksamheterna och skapade föreningarna nu börjar bli till åren och till slut även gå bort. För vår del i JOK har vi nått av den tragiska nyheten att vår första ordförande Robert Franzén nyligen har gått bort. Ett minnesord över Roberts gärningar inom klubben finns längre in i tidningen. Ni som är medlemmar i StOF kunde i senaste numret av FISTen läsa om att även Olle Mauritzon har gått bort. Olle profilerade Fysingen under många år, men var även med i JOK och en flitig deltagare i JOK:s Ölandsexkursioner. En naturlig del i livet som vi inte kan göra något åt. Det vi kan göra, är att hålla facklan brinnande och fortsätta på den inslagna vägen och vidareutveckla fågelskådningen med nya generationer vare sig de börjar som ungdomar eller kommer in i det i en mognare fas i livet. Alla är lika välkomna.

Så är då fågelåret igång igen på allvar. En lugn start förutom på matningarna och allt snabbare nu när vi kommit in i mars. Det är alltid lika kul att möta våren, att se de första gässen, tofsvipan och höra sånglärkan. Min första sånglärka för i år kom redan den 25 februari. Ett läte i flykten från en sträckande individ, och nu sjungande en bit in i mars. Man kan fråga sig varför den inte valde att stanna utan drog vidare. Vad är det hos dem som drar med att häcka lite längre bort? Utifrån en logiskt tänkande människas perspektiv borde det vara vettigare för de första att fylla på reviren från den bästa punkten närmast övervintringsområdet och därefter dra vidare om det är fullt. Vi har lärt oss mycket om fåglars beteende genom år av forskning men fortfarande finns en hel del frågetecken. Något som vi i all anspråkslöshet kan bidra till genom att vara ute i fält och iakta och rapportera i bl.a. Artportalen <https://www.artportalen.se/>. Vårt vårprogram är ambitiösare än vanligt. I styrelsen har vi lagt till ytterligare exkursioner och vandringar och hoppas att vi ska få se dig som medlem i fält på någon eller flera av dem. I april har vi bl.a. vår sträckskådning den 14 april och söndagsvandring 28 april. Sedan är det dags för den riktigt hektiska tiden i maj med en mängd olika aktiviteter innan vi avslutar i juni och får tillfälligt lugn inför hösten. Du hittar allt på vår hemsida under rubriken Program. ☒

Hälsar **ULF SVAHN**, ordförande

Klubbstyrelsen 2022:

Ordförande (programansvarig): Ulf Svahn, Barkarby (ulf.svahn@gmail.com)

V. ordf. webmaster: Åke Jernberger, Viby (norrving1@outlook.com)

Sekreterare: Yasmin Sjöholm, Edsberg (yasmin.sjoholm@gmail.com)

Kassör: Maria Luiza de Lange, Barkarbystaden (luizaziolkowska@gmail.com)

Ledamot & redaktör: Jorge Lintrup, Flysta (jorgelintrup@gmail.com)

Ledamot, utflykter: Bengt Sundberg, Edsberg (bengt.sundberg@posten.se)

Ledamot, innekvällar: Johan Wallin, Kista (cj.wallin@gmail.com)

Ledamot, familjeaktiviteter: Ingrid Stenman, Viksjö (ingrid@lekajamt.se)

Ledamot, medlemsregister: Anders Joachimsson, Råsunda (andersjoachimsson@gmail.com)

För övriga funktionärer se hemsidan.

Uppdatering av notisen om Tinäsvargarna och vad som försiggått i dessa trakter

Som vi skrev i nummer 4:2022 då det var dags för licensjakt på varg inför förra vintern, så hade den s.k. Tinäsflocken, som tidvis höll till på Tinäset i Färnebofjärdens nationalpark, bara försvunnit. I stället kunde man konstatera att ett nytt vargpar etablerat sig på platsen, medan den gamla alfahonan från Tinäsreviret flyttat till Västmanland och en ny hona där—något som tyder på att hans gamla flock råkat illa ut.

Under licensjakten dödades det nyetablerade paret snabbt, trots att licensjakten avsett den gamla (upplösta) flocken.

I Siggefora, som ligger söder om Tinäsområdet, fanns en flock vargar vintern 21-22 som vi som var där för att lyssna på ugglor kunde hitta massvis med spår av vid ett tillfälle. De hade då tillfälligtvis besökt området kring Linnékorset. Där har alfahonan försvunnit spårlöst sedan hon fött en kull valpar våren 2022. Förra våren föddes dock en ny kull i reviret, troligtvis av en av de kvardröjande dottrarna som bildar par med sin far.

Enligt experter så står tjuvjakten för cirka 50% av dödsfallen för vargarna i Sverige. Förr krävdes spårnö för att effektivt jaga varg, men nuförtiden har en mängd nya tekniska hjälpmedel gjort vargjakt ytterst effektiv. Bland annat ätelkameror som skickar bilder direkt till jägarens mobil, aktionskameror monterade på jakthundar, skarpa specialavlade hundar, osv. ☒

(Källa: Våra Rovdjur 4:2023)

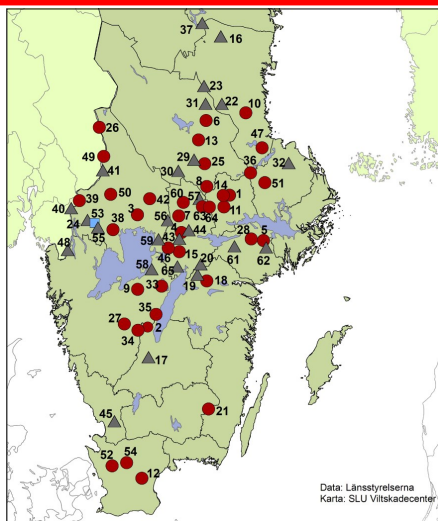
Nytt vargpar i Florarna

Ett nytt vargpar har etablerat sig i naturreservatet *Florarna* (också kallat Flororna) i norra Uppland (Uppsala län), ett stort myrområde som främst är känt som en klassisk lokal för slaguggla, sparuggla och tretåig hackspett. Det konstaterades under pågående varginventering nu i vinter. ☒

(Källor: Rovdjursföreningen & SLU)

Foto: Wikimedia Commons

Antalet vargrevir i landet...

...i slutet på februari, då inventeringen nästan är avslutad, är 65 stycken. Varav de flesta är familjegrupper med valpar (röda prickar). Det intressanta med kartan är att den visar att det ursprungliga kärnområdet i norra Värmland och västra Dalarna, där vargstammen var starkast för ett par decennier sedan, numera saknar vargar helt och hållet. Och det beror inte på att markerna är dåliga, eller att älgarna är slut. ☒

Rekordtidiga kattugglor...

Väldigt tidiga kattuggleungar visade sig i slutet på februari, både vid Olles torn vid 30-m och vid Hägerstalund. Det första paret lyckades få ut tre ungar, och det andra fyra.

Då kattugglor behöver ruva äggen cirka 30 dagar innan de kläcks, och sedan mata ungarna lika lång tid innan de kan flyga ut ur boet, kan man kalkylera att båda kullarna måste ha producerats kring (eller före) nyår.

Fotot ovan av Madelaine Olausson är taget i Hägerstalund och visar alla utom en i familjen. De häckar som många vet, i en ek i dungen strax söder om den gamla herrgården/värdshuset, strax intill stallbyggnaderna och hästtagarna. ☒

Foto: Hans Bister

Olle Mauritzon 1939-2023

En av de mest betydande ornitologerna i Stockholmstrakten har gått ur tiden. Från andra halvan av 1950-talet och tio år framåt var Olle Mauritzon en av de drivande i dåvarande Sveriges Fältbiologiska Undomförening ("Fältbiologerna"), både lokalt och på riksplanet. Han var riksordförande under flera år i början av 1960-talet. Många intiativ kom från honom, inte minst aktionen "Kalla fakta" som fick fältbiologer runt om i landet att skicka in döda fåglar till SVA för kvicksilveranalys.aktionen ledde så småningom till att kvicksilverbetat utsäde förbjöds.

Senare var han ofta exkursionsledare för Stockholms Ornitologiska Förening med otaliga bussresor till Skåne och andra fågelrika områden. Under en av dessa myntade han ett begrepp, som verkar ha "satt sig" bland svenska skådare. På väg österut i södra Skåne fick någon i bussen syn på en mycket ljus ormråvk vid sidan av vägen och frågade Olle om vad det var. Olle, som såg vägs skylten "Börninge" skymta förbi, kom snabbt som ögat på att det måste vara en "Börningevråk". *And the rest is history.* Olle var tryckare, och i många år trycktes "Fåglar i Stockholmstrakten" på hans tryckeri Märstatryck. Numera är det åtta45 som trycker både Fisten och JOK-Bladet, ett tryckeri som ägs av en av hans söner. Olle och hustru Inez köpte Skånela prästgård och Olle drogs in i aktiviteterna kring Fysingen. Under många år förde han bl. a. noggranna anteckningar om vattenståndet i sjön – som oftast var otillåtet högt eller lågt. Vid något av Fysingegruppens möten, där jag var med som "expert" på förhållandena vid Angarnssjöängen, nämnde Olle att han var sjuk. Men eftersom man aldrig visste med Olle om han skämtade eller var allvarig, tog vi ingen närmare notis om detta. Sant, tydligen. Men han fick ändå rätt många år efter detta. ☒

HANS-GEORG WALLENTINUS

"Morris" i ätärtagen, foto: Hans-Georg Wallentinus

Foto: Hans-Georg Wallentinus

Olle med sjökort.

Hyggesfritt skogsbruk på del av arealen

Tjugo procent av Uppsala Akademiförvaltningens årliga avverkning ska omedelbart ställas om till hyggesfri skogsskötsel. Det beslutade Styrelsen för stiftelser anknutna till Uppsala universitet den 20 februari 2023. Uppsala universitet och Uppsala Akademiförvaltning har kritiserats i media och även internt för hur Uppsala Akademiförvaltning hanterar skogsinnehavet. Våren 2022 startades därför en utredning som nu har mynnat ut i beslut att ställa om en del av skogsskötseln till hyggesfria skötselmetoder.

– Allt talar för att en övergång till hyggesfri skogsskötsel gynnar biodiversitet och rekreation, men vi kan konstatera att det behövs mer forskning om vilken effekt olika skogsbruksmetoder har. Tyvärr saknas det också viktiga beslut från politiskt håll om hur skogspolitiken ska utformas i framtiden, säger Anne Ramberg, ordförande för konsistoriet och för Styrelsen för stiftelser anknutna till Uppsala universitet.

Vid möte med Styrelsen för stiftelser anknutna till Uppsala universitet (Stiftelseförvaltningen) den 20 februari 2023 beslutades att målet är att på fem års sikt ska motsvarande cirka 20 procent av det kvarvarande produktiva skogsinnehavet ställas om till hyggesfri skogsskötsel. Det innebär att ytterligare cirka 9 000 hektar ska undantas från trakthyggesbruk utöver de 16 procent av skogsarealen som redan undantagits. Sammanlagt innebär det att totalt 32 procent av Akademiförvaltningens skogsinnehav på sikt ska undantas från trakthyggesbruk, målet ligger i linje med ambitionen från COP15 (FN-konferensen om biologisk mångfald) och EU:s strategi för biologisk mångfald, där målet är att 30 procent av skogen ska vara skyddad 2030.

Omställningen av skötselmetod av stiftelsernas skogsareal ska också utvärderas efter fem år. I utvärderingen ska konsekvenser för ekonomisk avkastning, klimatnytta, biologisk mångfald och sociala värden belysas.

– Tanken är att denna omställning ska kunna bidra till ökad forskning på området. Tyvärr finns det jämförelsevis mycket litet forskning när det gäller konsekvenserna av en omställning eftersom cirka 98 procent av skogen i Sverige förvaltas genom så kallat traditionellt trakthyggesbruk sedan lång tid tillbaka. Förhoppningen är att detta initiativ ska bidra till forskning men också samverka med andra stora skogsägare som är inriktade på en omställning, säger Anne Ramberg, ordförande för Styrelsen för stiftelser anknutna till Uppsala universitet och konsistoriets ordförande.

– Sammantaget ser Stiftelseförvaltningen detta som en unik möjlighet för Uppsala universitet – som aktivt värnar om hållbarhetsfrågorna – att ta ledningen och tillsammans med forskare och andra relevanta skogsägare bidra med viktig kunskap. Kunskap i en fråga där det saknas empirisk kunskap, men där diskussioner om omställning

står högt på agendan såväl nationellt som internationellt.

Uppsala Akademiförvaltning förvaltar donationer och stiftelser med koppling till Uppsala universitet. 2017 var Uppsala Akademiförvaltning femtonde största markägare i Sverige och största markägare i Uppsala kommun. Av skogsarealen beräknas drygt 48 000 hektar vara produktiv skogsmark.

Överskottet från skogsbruket inom Uppsala Akademiförvaltning tillfaller till stor del Uppsala universitet. Det handlar om ungefär 65 miljoner kronor om året som går till forskning, stipendier och underhåll av byggnader.

Uppsala Akademiförvaltning är ett kommanditbolag där stiftelser med anknytning till Uppsala universitet har det ekonomiska ansvaret. Konsistoriet, Uppsala universitets styrelse, är också Styrelse för stiftelser anknutna till Uppsala universitet.

Hygge är den ytan som blir kvar efter att man avverkat träd, kallas också föryngringsyta eller avverkningsyta. Trakthyggesbruk innebär att man sköter skogen i bestånd av träd med samma ålder och vid avverkning tas i stort sett alla träd i ett bestånd samtidigt, det som i dagligt tal brukar kallas kalhygge. Istället för trakthyggesbruk kan skogen skötas med olika former av hyggesfria metoder där träden oftast har olika ålder. ☒

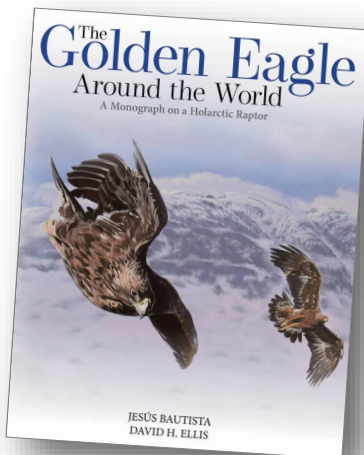
(Källa: UU.se/nyheter)

Berör JOK:s ugglorundor...

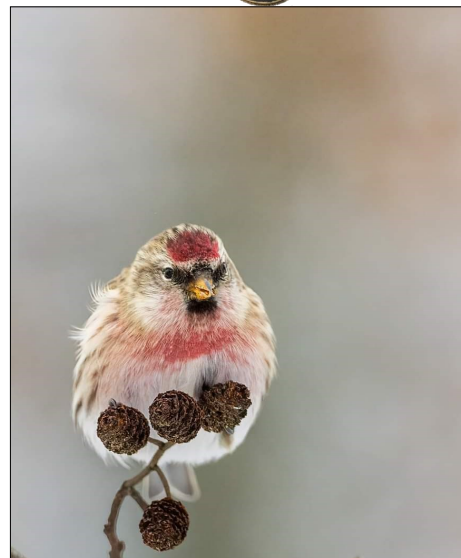
Uppsala universitet är som framgår av ovanstående notis, en av de största skogsägarna i Uppland, och äger stora delar av de marker där vi i JOK lyssnar efter ugglor och hackspettar. Universitetet äger flera stiftelser som förvaltas genom bl.a. Ulleråkers häradsallmänning, som i sin tur sköts av LRF.

Det är de som bommat för vägen förbi Börje sjö, och gjort det omöjligt för oss att åka och lyssna där på vårvintern.

Beskedet här ovan är naturligtvis positivt, men vi får inte glömma att det återstår 80% av skogsinnehavet som fortfarande ska utsättas för trakthyggesbruk! ☒

Ny bok som kommer ut i vår. Allt du vill veta om kungsörnen. En kungsörnsbibel helt enkelt!

Gråsiskor i mängd

En av vinterns arter är gråsiskan, som i år varit talrikare vid våra vintermatningar än vad som är vanligt. ☒

Fika för ögonen...

JOK-Bladets medarbetare och korrekturläsare Tina Lintrup Thageson kommer påpassligt att ställa ut sina fika-akvareller på The Nut House i Torsåker, vid Fysingen den 12-30 juni nu i sommar. Vernissaget är på lördagen den 15 juni. Passa då på att fika dubbelt genom att både avnjuta akvarellerna och det goda fiket som serveras på stället, som är stamställe för Fysingegruppen, som träffas där varje vecka. Allt kan kombineras med trevlig fågelskådning i en av de bästa fågellokalerna i Mellansverige. Välkomna!

Fysingen

- fågelsjö i Stockholms utkant - av ANDERS TURESSON, Rosersberg

Det är junikväll och Södermanland badar i en mild aftonsol när flygplanet går in för landning. Reflexmässigt kontrollerar jag att bältet är ordentligt fastspänt samtidigt som jag lutar mig mot fönstret. Vingklaffar faller ut när planet passerar Stockholm och dess norra förorter börjar framträda. Järvafältets grönska tränger in som en kil i storstadskonglomeratet och bortom, i kvällsdis, hägrar Mälarens skärgårdar. Ett par minuter senare befinner sig flygplanet över Upplands Väsby. I väster ser jag Oxundasjön och bortom den Runsaområdet med Borgudden som trots dramatiska branter och berguvmarker på avstånd ter sig mjukt rundad där den skjuter ut i mälarfjärden. I fjärran ser jag Steningehalvön och ännu längre bort kan jag urskilja Sigtuna. Denna bygd i Stockholms utkanter vilar nu insvept i ett rosa kvällsdis. Naturskön, fylld av historia och fortfarande till stor del intakt.

I nordväst skymtar jag nu Rosersbergs slott och min uppmärksamhet skärps. Plötsligt ligger Fysingens vattenspegel under mig. Varje sekund är nu dyrbar. Kommer jag hinna se risboet med de två snart flygga örningarna? Ja, kanske såg jag något men nu har flygplanet redan hamnat över Fysingens nordligaste vattenyta. Därnere lever skrattmåsaarna sitt intensiva och skråniga liv. De driver som snöflingor under oss. Två vita klumpar i vatten. Är det sångsvanparet? Det går för fort nu. I sjöns nordvästligaste del framträder nu också Ströms mad vars vattenrike som, så här ovanifrån, förefaller större än väntat. Har den småfläckiga sumphönan börjat vissla? Nog skriker väl vattenrallen? Och när vi passerar vassarna i sjöns norra delar undrar jag hur många röddrommar som tutar denna kväll. Norr om vassområdena utbreder sig sankmarker där gräshoppsångarna nu har börjat surra. Och kanske något mer - något oväntat?

Plötsligt är Fysingen passerad och vi glider över Västerbytorps gamla ägor som civilisationen förädlad till en bergtäkt. Därefter Järnbergsskogen, en gång bygdens största sammanhängande skogsområde, som numera omvandlats till en landningsbana. I dess södra ände har kanske nattskärrorna börjat spinna. De har levt här tillsammans med trädlärkor och dubbeltrastar sedan urminnes tider. Trots den omfattande exploateringen upphörde de aldrig att återvända till denna plats. I norr Halmsjön. Längre norrut Horssjöskogen där tjäderungar nu letar larver i sur-

Järvafältets satellitlokaler

drogen. Vid den lilla Horssjön, en tjärr inte långt ifrån en annan banände, klafsar en nykläckt tranunge omkring i vitmossan. Österut, nära ännu en banände, ligger den svåråtkomliga Sigridsholmsjöns vasshav där som vanligt ingen vet vad som händer. Något bortom, i Norrbysjön, har kanske en kull av gråhakedoppar kläckts.

Flygplanetets hjul dunsar mjukt i betongen. Vi börjar den långa taxningen mot terminal fem och passerar Benstocken, platsen där vi i bygden brukade bestraffa våra missdådare. Idag täcks dess minnen och benknötar av en parkeringsplats, f.ö. Sveriges största svartbygge - men den historien får inte plats här. Sigtunabygdens Naturskyddsförening försökte en gång i tiden kaxigt förhindra tillkomsten av denna landningsbana med tillhörande infrastruktur. Vi misslyckades förstas men vårt arbete resulterade ändå i en järnväg till Arlanda - en berättelse som inte heller får plats i denna artikel.

Planet angör piren och vi är en ström av passagerare som lämnar planet - men kanske är jag den ende som kommit hem. Jag föddes som fågelskådare men det var nog inte förrän mitt första besök vid Fysingen en majdag år 1968, som jag blev medveten om det. En vänlig och fågelkunnig mellanstadie lärare från Sigtuna, Gunnar Rosenqvist, ledde vid den tiden fågelexkursioner för intresserade. Jag och min klasskamrat Jan Franzén, anslöt oss, trots att vi bara var i tioårsåldern. Exkursionsdeltagarna anlände till sjön i bilar på den lilla vägen som tar av från Skånelavä-

gen nedanför Nordians hög och som löper utmed en åsrygg till Ströms gård. Där vägen sluttar ner mot Ströms gård stannade vi, lämnade bilarna och spanade. Plötsligt satte sig en törnskephane i toppen av en enbuske alldeles nära. Det var mitt första möte med den arten. Jag tyckte den var obeskrivligt häftig. Hänförelsen tilltog när jag strax efteråt blev visad på en skedandhane. Gunnar Rosenqvist berömde min entusiasm men tillade mildt att jag kanske inte behövde vara så högljud.

Några år senare vistades jag, Jan Franzén och ytterligare en kamrat, Jan Kihlblom, vid Fysingen under stora delar av vår fritid. Vi bodde i Märsta och tog oss med cykel till varje vrå av sjön med omnejd. I Märsta bodde också Kjell Johansson som var sju år äldre och som i hög grad tog sig an oss och ledsagade oss ut i Fysingens fågelmarker. Vi var i början av 70-talet i en del fågelskådarekretsar kända som "de tre musketörerna". Denna benämning var ett påfund av ett pratsamt original som hette Charles Wahlberg, allmänt kallad Challe, och som bodde i Erikssund. Han var intresserad av fåglar men i ännu högre grad av fågelskådare. Utgångspunkten för "de tre musketörernas" exkurerande var i början av 70-talet, precis som den är idag för Fysingens fågelskådare, den nordvästra delen, d.v.s. områdena kring Ströms gård, Ströms kulle och söderut till Åholmen. Denna del av sjön och dess våtmarksområden såg ganska annorlunda ut då. Betet hade upphört sedan några år. Strandängarna i norr växte igen och täta sälgsnår täckte det område som vi idag kallar Ströms mad. Det fanns ingen blå bärd, inga vadarbankar. Sigtunabygdens Naturskyddsförening förde i flera sammanhang fram en idé om att genomföra någon form av restaurering, med återupptaget bete som en bärande tanke. Vi diskuterade dessutom behovet av skyddsåtgärder samt ordningsställda observationsplatser, gångstigar och spänger. Dessa tankegångar slog med tiden rot. År 1984 bildades ett Naturresevat som täcker hela området från Åholmen i söder till gravområdet vid Nordians hög i norr. Detta resevat hade särskilt stor betydelse då det slutligen satte punkt för grusbrytning i området. För ca 20 år sedan genomfördes en restaurering av sankängarna. Ungefär samtidigt tillkom fågelornet, en observationsplattform och den långa spången genom vassen från Åholmen till Ströms kulle. Dessa åtgärder utfördes av Sigtuna

Fysingens nordvästra strand med, i bakgrunden, Ströms mad som är den intressantaste delen av sjön för besökare. Fotot är taget från fågeltornet rakt norrut, och maden sträcker sig i princip från där förgrundsvassen tar slut och ända bort till de bortresta buskarna, där de norra sankmarkerna tar vid. Längst till vänster skymtar vi Ströms gård. I sjökanten vid maden återfinns en plattform, samt Gubbyllan, en bank med ett par bänkar som nyttjas av fågelskådarna.

Kommun som då hade en ung och drivande tjänsteman på naturvårdssidan vid namn Jan Franzén - d.v.s. en av "musketörerna". Djur släpptes på bete i markerna. Den praktiska förvaltningen lades på Naturskog vars VD Peter Saarikoski och hans fru Eva Pettersson hyrde Ströms gård. De öppnade ett café och byggde, delvis med kommunala medel, en stor plattform för denna verksamhet som anslöt till en lada där caféet var inrymt.

Med dessa åtgärder förändrades mycket. Fågellivet responderade starkt på rastaureringen av markerna och på betet. Efter att tuvmarkerna frästs upp dröjde det bara ett dygn innan en tuvsnäppa uppenbarade sig på det vi idag kallar Ströms mad. Plötsligt uppstod en blå bård och en våtmark med alla rika fågelsjöars attribut: Skratmåskolonin, vadare, änder, kärhökar, sumphöns, dvärgmåsar och mycket annat spännande. Dessutom blev området tillgängligt som aldrig förr. Detta gynnade inte bara fågelskådarna utan också Rosersbergs naturintresserade befolkning, som nu kunde införliva en fysingerunda i sina promenadstråk. Artlistorna växte till.

Det kan tilläggas att området kring Ströms gård är lätt att nå även för naturintresserade som annars har svårt att röra sig i markerna. Den ligger bara ca två kilometer från Rosersbergs station och har utsiktspunkter för fågelskådningen som även rörelsehindrade kan nå och nyttja. Den bilburne är dock idag hänvisad till Åholmens parkeringsplats. Därför kan man nå de mer centrala fågelområ-

dena via spången ute i vassen. Denna är emellertid under rätt stora delar av året nerisad eller översvämmad. Det är inte längre möjligt att parkera vid Ströms Gård, som numera är en ridanläggning. Besöksantalet i detta område har som följd därav avtagit markant. Diskussioner pågår med länsstyrelsen om andra möjliga placeringar av en besöksparkering men eftersom området är ett vattenskyddsområde tycks det vara svårt att finna lämpliga lägen. Vi som för dessa och andra diskussioner med myndigheterna om Fysingens bevarande och tillgänglighet tillhör ett litet nätverk med det passande namnet Fysingegruppen.

Det bör tilläggas att Fysingens nordvästra del också kan nå norrifrån på den smala väg som jag nämnde ovan när jag beskrev mitt första besök vid Fysingen. Vägen följer åsens krön och är uråldrig. Den har varit en kommunikationsled alltsedan kung Nordians dagar. Vägen är dock inte längre farbar med fordon men erbjuder som promenadstråk det mest natursköna sättet att nalkas Fysingens norra del. Grusåsen är en del av Stockholmsåsen. Tillsammans med bergsryggen vid Vallstanäs definierar den Fysingens hela västra sida och ger landskapet där sina konturer. När vägen sänker sig på avslutningen mot Ströms gård får man en oöverträffad vy över Fysingen och dess mader i norr. Men Fysingen är ju så mycket mer än markerna och maderna mellan Åholmen och Ströms gård. Sjön måste betraktas

som en helhet med Åsen i väster, ön Kyngan, vassbältena i norr, sångarmarkerna på den östra sidan, lövdungarna i sydväst nedanför Löwenströmska sjukhuset och många andra intressanta och fågelrika marker. Vid Fysingen ligger också tre herresäten med tillhörande parker och lundar. Några delar av Fysingeområdet förtjänar en närmare beskrivning.

Låt mig börja med Skånelaholm, som utgörs av slottet i nordost med omgivande park och våtmarker. Slottet byggdes på 1640 talet av Andreas Gyldenklou, som var en framstående ämbetsman med olika centrala funktioner i staten. Han adlades 1639 och hans karriär kröntes som president i hovrätten och i regeringen över Pommern och Rügen. Värda att uppmärksamma är hans två sonsöner Börje och Anders Gideon Gyldenklou som blev karoliner och deltog som officerare i det stora nordiska kriget. Börje stupade i Polen 1708. Anders Gideon deltog i flera av de stora slagen, från Narva, där han sårades, till Poltava, som han överlevde. Han följde Karl den XII till Bender, deltog i kalabaliken där och blev därefter tillfångatagen i Valakiet. Efter tolv års fångenskap återvände han till Sverige och Skånelaholm. Godset vilar således på minnen från en dramatisk period i Sveriges historia. Det har bytt ägare ett antal gånger därefter. Idag förvaltas det av Rettigska Stiftelsen som skapades av godsets sista personliga ägare, Herbert Rettig. Denna hade ett starkt hembygdsintresse och samlade på gamla bruksföremål som idag finns att beskåda på

slottets översta våning. Den som vill veta mer om Skånelaholm och dess omgivning bör läsa "Skånelaholm - ett gods i Uppland" som getts ut av Vitterhetsakademien. Slottets lilla park och de omgivande markerna är mycket fågelrika och förtjänar ett besök. Ofta sjunger trast- och kärrensångare i de intilliggande vassarna och videsnåren. Även mindre sumphöna har förekommit. Givetvis hyser parken härmsångare. Vidare som regel ett av Fysingens ca tio par av mindre hackspett. Ett minne som jag särskilt förknippar med Skånelaholms slottspark går tillbaka till år 1973. Jag och mina två fysingskådare kompar påträffade då en kärrensångare som sjöng i videsnåren söder om slottet. Vi slog oss då ner där. Detta var en anhalt på en vandring runt sjön som vi traditionsenligt genomförde en natt i början av juni varje år. Det var sen afton och stämningen trolsk. Då får vi höra några starka, klara och mycket vackra toner inifrån parken. Vi går närmare och förstår att detta är en fågel vi aldrig har hört. Nästa dag får vi hjälp av mer erfarna fågelskådare. Det var Sveriges sjätte fynd av busksångare. Söder om Skånelaholms slott sträcker sig vidsträckt åkermarker åt söder och öster tills de når Hargsån som är Fysingens största tillflöde. Numera rastar som regel stora mängder gäss av olika arter på dessa fält. Går man vidare längs Fysingens östra sida följer man strandskogar rika på sångare och näktergalar. Till slut hamnar man vid Harg som bjuder på backiga, blomsterrika betesmarker och skogsdungar. Detta är marker för trädlärka och dubbeltrast. Vid Harg ligger den ena av två platser vid Fysingen där klipp-hällar möter vattnet. Söder om Harg tränger man in i den svåråtkomliga Torsåkerslunden, eller Torsåkers almlund som är dess fullständiga namn. Denna är i sina torrare partier bevuxen med almar. I fuktigare delar utgörs den av en alsumpskog med ett frodigt buskskikt. Torsåkerslunden är den största och fågelrikaste av Fysingens alla lundar. Den är dock idag mycket svåråtkomlig och svårgenomtränglig. Förr skar en väg på en upphöjd bank rakt igenom skogen men den är idag igenvuxen. Vägen slutade vid en björkbevuxen udd som skjuter ut i Fysingen, Torsholmen eller Lerhusudden som den också kallas. Klarar man av att ta sig dit idag belönas man med en mycket vacker överblick över de centrala delarna av sjön. Man kan då hitta en hel del änder, doppingar och annat intressant ute på de öppna sjöytorna, som kan vara svårt att upptäcka från fågeltornet. Detta är en bra plats att i skiftet mellan april och maj hitta grupper av sjöorrar, enstaka småskrakar, gravänder, alfåglar och andra änder som vi mer förknippar med kustmiljöer. I maj 1981 kunde en vitnackad svärta ses från udden. Traskar man vidare söderut när man till slut Torsåkers herrgård. Där bodde en gång kungamördaren Jacob Johan Anckarström som var arrendator på gården. Man skulle kunna tro att så natursköna trakter skulle kunna påverka den mannens sinne men så blev inte fallet. I Drottningens Juvelsmykke av C.J.L Almqvist konstaterar Friherrinnan i ett samtal med Onkeln ".....ehuru vackert Torsåker helt visst är, med sin utsikt över den intagande Fysingens böljor. Skön natur

hjälp är icke dyliga sinnen" Efter att Anckarström avrättats tog släkten namnet Löwenström och lade genom donationer grundplåten till Löwenströmska lasarettet som anlades på den västra sidan om Fysingens södra vik. Mellan lasarettområdet och Fysingen sträcker sig från Hammarby kyrka i söder till Abborrberget i

norr ett naturskönt och lättillgängligt område. Längst i söder, mellan Hammarby kyrka och en liten parkeringsplats nedanför sjukhuset, kan man följa en gångstig genom en mycket fågelrik alsumpskog utefter Fysingens sydligaste vik. Under senare år har man varje vår bl.a. kunnat höra vassångare från stigen. Norr därom tar åsen vid med

böljande kullar be vuxna med framförallt ek men också andra lövträd. Man kan här obehindrat vandra på etablerade stigar och gångvägar i alla riktningar - men särskilt i nordsydlig. Jag rekommenderar strövtåg i dessa marker i mitten och slutet av maj. Vad som helst kan då hända, t.ex. att man stöter på rosenfink, sommargylling, flodsångare och busksångare. Jag föreslår f.ö. att man besöker området när vinden är ostlig. Bullret från motorvägen är mindre störande då. I höjd med Aborrberget, som är en klippa som skjuter ut i Fysingen, växlar naturen utmed Fysingens västra sida karaktär. Där övergår de öppna hag- och lundmarkerna i Vallstanässkogen. Denna växer på en avlång höjd som skiljer Fysingen från åkermarkerna, motorvägen och industriområdena i väster. Höjden är en moräntäckt bergsrygg och alltså inte en del av rullstensåsen. Åsen skjuter ut i sjön vid den s.k. kärleksudden där den södra viken smalnar av i norr och möter de vidare sjöytorna. Stockholmsåsen dyker sedan upp igen i form av ön Kyngan, som består av tre holmar skilda åt av en sankäng. Därefter faller åsen åter under sjöns botten för att återupstå vid Åholmen. På Kyngans sankäng ligger under sjutioalet en mäktig skrattnäskoloni. Denna flyttade senare till sjöns nordligaste delar, där den ligger idag. Under årens lopp har dessutom mindre kolonier uppstått och försvunnit vid flera platser runt sjön.

Vallstanässkogens sydligaste spets utgörs av några hektar vild naturskog där mäktiga granar nu ligger i plockepinn på marken efter att granbarkborren gjort sitt. Norr därom följer några avverkade delar där granjättar nu successivt verkar ersättas av lövskog. Utefter stranden växer en mycket tät och fågelrik alsumpskog. I höjdens nordligaste del ligger Vallstanäs herrgård med omgivande park.

Det löper en stig utmed Vallstanässkogens höjdrygg som är ganska lätt att följa mellan Aborrhagarna i söder och parken vid Vallstanäs herrgård i norr. Parken bär fortfarande på minnen från gårdens storhetstid i början av 1800 talet. Den var då medelpunkten för ett rikt kultur- och nöjesliv, som bl.a. omfattade middagar, roddturer, biljardpartier och teaterföreställningar. Det var fullt av liv och rörelse i området. Nöjeslivet omfattade den tidens societet och självklart var gårdarna vid Fysingen och de Mälarnära omgivningarna inkluderade, liksom f.ö. hovet vid Roserbergs slott där omsider Karl den XIV Johans drottning Desideria kom att bo under somrarna.

När man anländer söderifrån till Vallstanäs herrgård får man ta av västerut och följa vägarna mot de stora ladorna, som en gång användes för svinuppfödning men som idag är en hästklinik. Man möter här, kanske lite överraskande, ett av Fysingens fågelrikaste områden. Här ligger Fysingens utlopp i Verkaån. Efter den senaste sjösänkningen år 1946 är detta os invallat och ån försedd med en dammlucka där vattenflödet i någon mån kan regleras. I ån syns regelbundet kungsfiskare och inom invallningen ligger ett vass och våtmarksområde som är rikt på änder och vadare. Även utanför vallarna är marken blöt, särskilt utmed ån. Detta är ett område

som alltid har hyst en märkvärdigt stor population av gulärlor. På vintern är detta kanske den bästa platsen för varfågel, snösparv, vinterhämling och fjällvråk. I juni påträffas här årligen kärrensångare och kornknarr. Bland de av Fysingens fågelskådare som kryssar årsarter vid sjön, d.v.s. flertalet av oss, är platsen populär också därför att området kring ladorna är en av Fysingens säkraste lokaler för gråsparv. Från Vallstanäs kan man följa en liten väg, ofta blöt och lerig, en liten bit utanför invallningen. Till slut är man vid Åholmen och därmed är cirkeln sluten. Fysingens västra sida, från Hammarby kyrka till Nordians hög, är mycket mångskiftande och i alla delar fågelrik. Jag brukar vandra denna sträcka varje år i mitten av maj. Ofta samlar jag då på mig artlistor som överstiger 90, vid något tillfälle till och med över 100 fågelarter. När jag står på Åholmen har jag oftast kommit upp i ca 70 arter, vilket innebär att återstoden med Ströms mad, ger mig ytterligare 20-30 arter.

Så artrik var inte Fysingen under 70-talet. Likafullt betraktades sjön i sin helhet, trots att markerna kring Ströms gård växte igen, som Stockholmsområdets näst bästa fågel-sjö - efter Angarnssjöängen. År 1972 gav jag, Franzén och Jan Kihlblom, tillsammans med den äldre fågelskådaren och Märstaban Pelle Sollenberg, ut en sammanställning av det årets observationer vid Fysingen. Sammanställningen trycktes på Märsta tryckeri som ägdes och drevs av JOK-profilen Olle Mauritzon. Han hade skådat fågel vid Fysingen sedan 50-talet och har med sin familj bott i Rosersberg och Skånela sedan lång tid. Den 26 november 2023 avled Olle Mauritzon.

Det är fångslande att läsa denna trycksak idag och reflektera över utvecklingen av fågellivet genom åren. Stora förändringar har skett men en del har förblivit i stort sett stabilt. Den mest spektakulära förändringen är vid Fysingen, liksom i hela Sverige, de stora fåglarnas återkomst. År 1972 sågs inte en enda grågås vid Fysingen. En ensam trana noteras den fjärde april. En flock sångsvanar passerade den 15 april och orsakade stor glädje. Idag ligger tusentals grågäss i sjön under hösten och anta-

let häckande gäss uppskattas till ca 100 par. Vidare häckar runt sjön mellan tre och fem par tranor. Sångsvan har förstas varit en häckfågel men det tycks som om knölsvanen överraskande har återtagit Fysingen. Skarvar förekommer ofta i stora flockar. Under våren rastar hundratals bläsgäss och i varierande antal alla andra i Sverige förkommande gäss (fynden av rödhalsad gås, prutgås och stripgås är dock få). Idag är ägretthägern en ny och anslående fågel i Fysingens fauna. Men kanske är den mest spektakulära återkomsten den havsörnen gjort i Fysingeområdet. Ett par etablerade sig för ca 20 år sedan och har därefter häckat varje år. Oftast har de lyckats få två ungar på vingarna. Havsörnarna är alltid och allestädes närvarande vid sjön. De skapar dramatik, ständiga gåsuppflog och präglar i hög grad de större fåglarnas uppträdande.

Vad beror då denna expansion av stora fåglar på? Själv känner jag mig rätt säker på att vad vi under det senaste halvsekle observerat är en återkomst efter förhållandena i ett fattigare Sverige och en anpassning till välfärdssamhället och urbaniseringen. De stora fåglarna, ja stora djur överhuvudtaget, kunde inte samexistera med en fattig, agrar befolkning som var utbredd över i stort sett hela landytan.

Stora förändringar kan också förklaras med det varmare klimatet. Fenologin har förändrats väsentligt, särskilt under våren. Det skiljer en del mellan olika arter men generellt förefaller det som om fåglarna numera anländer mellan en och två veckor tidigare än på 70-talet. År 1972 anlände lövsångare, svarthattor, gransångare, trädpiplärkor, ladusvalor, gulärlor och en hel del andra arter under första veckan i maj. År 2023 låg dessa fåglars ankomst rätt samlad mellan 20 och 25 april med undantag för gransångare, som anlände redan den 12 april. Den första näktergalen observerades år 1972 den 12 maj. År 2023 hördes den första den 4 maj och det får betraktas som relativt sent nuförtiden. I sammanhanget är det intressant att konstatera att fåglarnas ankomst är tidigare idag även kalla vårar som den år 2023. Min tolkning av detta är att det varmare klimatet på kort tid sannolikt skapat ett genetiskt avtryck i fågelvärlden. Samtidigt som fenologin påverkats har nya fågelarter

Foto: Hans Bister

Plattformen vid Ströms mad innan den byggdes om och gjordes större, då den nya ägaren till gården inte längre tillät någon skådning från det stora trädäcket vid caféladan.

Längst till vänster sitter Pelle Aspegren, som är Fysingens flitigaste skådare, damerna heter Liese Hanisch och Eva Johansson (ordförande i StOF). Längst bak Mats Andersson och okänd gäst. I bakgrunden Ströms gård.

tillkommit, till stor del som en följd av uppvärmningen.

Klimatförändringen har således redan förändrat den svenska naturen en del. Vid Fysingen och andra fågellokalerna i Sverige kan vi nu börja notera de första effekterna av ett globalt och storskaligt skeende - de ganska begränsade effekterna av ungefär en grads genomsnittlig global uppvärmning. Fåglarna är uppenbarligen mycket känsliga indikatorer på denna förändring av deras livsmiljö, som f.ö. inte sällan omfattar flera kontinenter. Fågelskådare bör förstås vara medvetna om att nästa grad av uppvärmning kommer att få vida större konsekvenser och att den tregradiga uppvärmning, som vi nu är på väg mot, kommer att leda till en mycket annorlunda värld.

En tredje stor förändring är ett resultat av restaureringen av Ströms mad med omgivande vatten och strandängar. Att vadare, dvärgmåsar, skedänder, årtor etc har gynnats är förstås väntat. Betet på de nordvästra ängarna förklarar att t.ex. lärkor, ladusvalor, starar och tornsvalor av naturliga skäl är vanligare idag. Mer oväntat är kanske att restaureringen sannolikt fått en mer vidsträckt påverkan på fågellivet och delvis förklarar att det t.ex. häckar och rastar betydligt fler änder vid Fysingen idag. Som exempel kan nämnas att kricka, bläsänder och brunänder numera uppträder i stora flockar i sjön under framförallt hösten. Dessvärre är betet idag otillräckligt. Ett tiotal highland cattle och ca fem vattenbufflar hävdar väl den centrala maden men förslår inte långt när det gäller att upprätthålla bestyrcket på de norra ängarna. Lyckligtvis bidrar idag hästarna på Ströms gård till att åtminstone åsslutningarna norr om gården hålls öppna.

I det här sammanhanget finns det skäl att reflektera över de stora idisslarnas fundamentala betydelse för syd- och Mellansveriges ekosystem. Dessa djur har ju alltid funnits där, även innan människan domesticerade en del av dem. Få miljöförändringar har så stor och negativ betydelse för Sveriges natur som de stora gräsätarnas försvin-

nande. För Fysingens del kan förhoppningsvis den tjuoåriga period då inget bete förekom på de norra ängarna betraktas som ett tillfälligt uppehåll i en flera tusen år kontinuerlig historia.

Till allt detta kan sedan läggas de mer svår-förklarliga förändringarna. År 1972 sjöng nio rosenfinkar runt Fysingen. Arten var något av en karaktärsart för sjön och den första häckningen i Stockholmstrakten kunde konstateras nedanför Ströms kulle år 1971. Idag hörs endast sporadiskt rosenfinkens vackra och karakteristiska strof. Gräshoppsångare har minskat markant och vart tog ortolansparvarna vägen? År 1972 sjöng fem hanar i markerna norr om Fysingen. En remarkabel och svårförklarlig förändring är också snatterändernas expansion. Idag är frågan om inte snatteränderna är vanligare än gräsänderna vid Fysingen - som häckande men i ännu högre grad som rastande art. Det är numera inte ovanligt med flockar på över hundra snatteränder i sjön.

Vissa arter förekommer dock stabilt. Det gäller inte minst brun kärnhök med 1-2 par och rördrom med 2-6 tutande hanar. Antalet fluktuerar från år till år men inga trender kan noteras.

Artlistor säger inte allt men de säger en del. År 2023 observerades 204 fågelarter vid Fysingen. Det placerar Fysingen, tillsammans med Hjälstaviken, som nummer tre ifråga om antalet observerade fågelarter bland landets fågelsjöar det året. Endast vid Hornborgarsjön och Kvismaren sågs fler arter. Det bör kanske noteras att 2023 års artantal är ganska normalt för Fysingen numera. Fysingen är således inte längre bara en av Stockholmsområdets främsta fågelsjöar utan en av landets. Detta trots att fågelskådandet i huvudsak är begränsat till ett relativt litet område i nordväst, och dessutom sorgligt nog i avtagande. Övriga delar av Fysingen är glest besökta. Vissa delar, i själva verket några av de fågelrikaste, är i stort sett otillgängliga. I denna artikel har jag framförallt berört fågellivet men sjöns omgivning är också botaniskt

och entomologiskt mycket intressanta. Det finns således ett behov av att förbättra förutsättningarna för det rörliga friluftslivet i Fysingenområdet. Särskilt viktigt är förstas att göra naturreservatet i nordväst mer tillgängligt. Där behövs t.ex. ytterligare en parkeringsplats. Det viktigaste är dock att fortsätta och helst utvidga och intensifiera hävden av Ströms mad och de norra ängarna. Fysingen ligger i Storstockholms utkanter. Hundratusentals människor bor på cykelavstånd från denna sjö. Bebyggelsen och samhällets olika former av infrastruktur tränger sig på, särskilt i väster. Med Arlandas tredje landningsbana lades flygleder över sjön och flygbullret tilltog. I stort är ändå Fysingen med omgivande marker intakta.

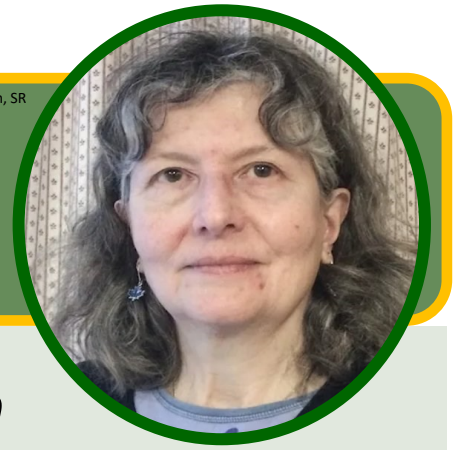
Områdets historia, kultur, minnen, natur och inte minst fågelliv ligger där som en skatt för främst alla de människor som bor i denna del av Stockholmsområdet och som vill förstå och uppleva den bygd de lever i - och njuta av den. Låt det förbli så. ☒

Anders Turesson, född 1957, är en svensk civilingenjör och ämbetsman. Han har sedan 1994 tjänstgjort på Miljödepartementet, från 2001 som ämnesråd och svensk chefsförhandlare i internationella klimatfrågor. I den senare egenskapen ansvarade han för de svenska förberedelserna inför Förenta nationernas klimatkonferens i Köpenhamn 2009. Han är civilingenjör från Kungliga tekniska högskolan med inriktning på lantmäteri. Han har tidigare varit handläggare på Naturskyddsföreningen och chef för alternativodlarnas organisation KRAV. (Källa: Wikipedia) Foto: Privat

Gästkrönikören 6

Lena Berg, Falun

Vargen och samexistensen

Vargen har förföljts och utrotats i stora delar av sitt forna utbredningsområde i världen. Skottpengar infördes i Sverige 1647 och i efterföljande utrotningskampanjer dödades hundratals vargar årligen. Skälet till att vargen skulle utrotas var i första hand att skydda klövviltet som var eftertraktat jaktbyte för adeln. Att böndernas tamdjur kunde bli vargtagna kom i andra hand. Allmogen tyckte inte om vargar, men trodde knappast de var farliga för människor och ville inte ägna alltför mycket tid åt att helt utrota dem. Så för att motivera allmogen att jaga varg spreds skrämselfpropaganda där vargen utmålad som bestialiskt monster.

Många olika saker har anförts som orsaker till varghatet idag. Det är alltifrån rädsla som tillskrivs den forna skrämselfpropagandan och "Rödluvan och vargen", till att det inte har med vargarna själva att göra överhuvudtaget, utan är en protest mot myndigheter och politik. Tron att vargarna är olagligt inplanterade av staten eller är hybrider som inte är riktiga vargar, kan där ha haft viss betydelse. Mer konkreta orsaker är risk för skador på tamdjur och jakthundar. Skador sker emellanåt tyvärr, om än inte alls i den utsträckning man kan få intryck av i debatten och hanteras med ersättningsystem och bidrag till förebyggande åtgärder. Risken att jakthundar blir angripna betraktas ibland som ett hinder för en effektiv älgjakt, vilket i sin tur befaras leda till en högre älgstam och mer skador på skogen.

Idag är dock älgstammen på grund av hög avskjutning vikande i många områden och då kan kanske konkurrens om älgarna åter bli en större orsak till att man vill få bort vargarna.

När vargen fridlystes i Sverige 1966 fanns högst ett 10-tal vargar i landet. Stammen har därefter tillväxt långsammare än förväntat och långsammare än i många andra länder dit den återkommit på senare tid. Flera faktorer har påverkat tillväxten. Vargarna i Skandinavien har på grund av inavel fått färre valpar som överlevt sin första vinter och vid en uppskattning av omfattningen av den illegala jakten 2011 beräknades dödligheten hos vuxna vargar vara till lika stor del orsakad av illegal jakt som av alla andra orsaker tillsammans. I en senare studie beräknades mellan 12 – 18 % av vuxna revirmarkerande vargar dödas illegalt årligen. Men det finns variation, både mellan områden och år.

Dödligheten hos valpar och unga utvandrande vargar är naturligt hög och svår att uppskatta. Men de är ofta mer oskygga och anses mer lättjagade, varför illegal jakt kan vara en betydande dödsorsak även i denna kategori. I Dalarna kan man skönja olika mönster av vargförekomst i olika områden.

1. Områden med stabila revir

Områden där vargetableringen fungerar som förväntat är områden där ett revirmarkerande par etablerar sig och håller ungefär samma revir några år och får ett antal kullar tillsammans. Om ena parten i föräldraparet dör ersätts den en annan varg. De flesta valpar utvandrar från födelsereviret, men om båda föräldrarna försvinner kan andra vargar eller en avkomma, ofta en dotter som får sällskap av ny hane, ta över reviret. Reviret fortlever år efter år, med låg omsättning av vuxna revirmarkerande vargar. Ett exempel är Siggeforeareviret.

2. Områden med hög omsättning av individer

En andra kategori av område är där det finns revir med ensamma stationära vargar eller revirmarkerande par under kort tid. Ibland försvinner de under samma säsong som de hittats. Några blir kvar lite längre och kan hinna få en kull, men sen är de individerna borta igen. Försvunna vargar ersätts av andra individer som även de blir kortlivade. Vargar finns kvar kontinuerligt i området, men omsättningen av individer är hög. Ett exempel är ett ca 1800 km² stort område motsvarande två revir i centrala Dalarna, där 9 av 11 vuxna revirmarkerande vargar försvunnit av okänd anledning under 5 årsperioden 2017-2022.

3. Områden utan varg

En tredje kategori är områden där etablering av vargar nu helt lyser med sin frånvaro, även där det har funnits revir tidigare och det finns indikationer på att det kommer nya vargar som också stannar upp emellanåt.

Det som verkar hända nu är att områden med stabila revir minskar, även där licensjakt inte tillåts, medan områden med övriga två kategorier ökar. Det överensstämmer oroväckande väl med det som sagts – att om man väl fått bort ett tidigare stabilt revir ska man ta bort nya vargar som kommer så fort som möjligt. Ofta försvinner vargar utan känd orsak, men illegala jakter har också kunnat dokumenteras, även om man i de flesta fall inte hittat de skyl-

diga för att kunna ställa dem inför rätta och därför lagt ner polisutredningarna. Allmänhetens acceptans för illegal jakt i Sverige har i en norsk undersökning visat sig vara låg, lägre än i Norge, och självklart är det en mindre grupp människor som ägnar sig åt illegal jakt på rovdjur. Men hur påverkas acceptansen och viljan att anmäla illegal jakt (som redan är låg där tystnads-kulturen råder), om regering och myndigheter signalerar att rovdjuren är oönskade?

I en rapport från Brottsförebyggande rådet (BRÅ) 2007 förespråkas dialog och samverkan med berörda organisationer för att få ökad acceptans för förvaltningen och därmed minska den illegala jakten. Samtidigt påpekar BRÅ att detta kräver att förnekelsen av den illegala jaktens natur och omfattning måste upphöra och ersättas av ett arbete med att förtjäna förtroendet att bli mer delaktig i förvaltningen. Men än idag är det känsligt att tala om illegal jakt och förnekelsen har knappast upphört. Inte heller kan man tala om en mer etisk jakt, utan att riskera bli avfärdad som jaktmotståndare. Det är inte populärt i en tid då jakten snarare romantiseras och har liknats vid "den nya golfen". Jakt ska främjas och nya metoder tillåts och utvecklas med avancerad teknik. Löshundsjakt och hundträning tillämpas nu även på varg, trots alla uppgifter om oetisk hundanvändning vid bland annat björnjakt. Baksidor som långa drev, effekter av hundträning, skadskjutningar, bly i viltkött med mera, kommer i skymundan. Idag vet vi att andra däggdjur och många andra djur, har känslor och kognitiva förmågor man inte kände till tidigare. Ändå fortsätter man behandla djur som om denna kunskap inte fanns.

Den politiska målsättningen att människor och rovdjur ska kunna samexistera förefaller idag vackla. Vargstammen ska hållas på lägsta möjliga nivå. De ska inte vara fler än nödvändigt för att uppfylla kravet på "Gynnsam bevarandestatus" enligt EU:s direktiv. Idag finns dessutom förslag om att färre vargar ska få finnas i de områden de själva väljer i första hand – skogslandskap där befolkningstätheten är låg och det sker väldigt få angrepp på tamdjur. Stammen föreslås istället öka i söder, där potentialen för skador på tamdjur och jakthundar är större. Dessutom vill regeringen sänka kraven för skydds jakt, trots vetskapen att nya problem skapas om man faller föräldradjur. Flera vargar som föll på skydds jakt förra vintern för att de ansågs närgångna, var föräldralösa valpar.

Frågan är om det vi ser i vargpolitiken idag är en parallell till händelserna på 17- och 1800-talen, då vargen skulle utrotas? De verkliga skälen till att hålla vargstammen nere på orimligt låg nivå är kanske inte de man anför i debatten, utan det finns en dold agenda? ☒

Källor:

1. Dirke, K. 2011. Varghatets omvända klassresa. Forskning & Framsteg 3, sid 22-23.
2. Liberg O, et al. 2005. Severe inbreeding depression in a wild wolf (*Canis lupus*) population. *Biol. Lett.* 1, 17–20.
3. Liberg O, et al. 2011. Illegal killing of wolves in Scandinavia 1998 – 2011: variation in space and time. Rapport till WWF.
4. Liberg O, et al. 2020. Poaching-related disappearance rate of wolves in Sweden was positively related to population size and negatively to legal culling. *Biological Conservation* 243. <https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108456>
5. BRÅ, Rapport 22:2007. Illegal jakt på stora rovdjur. Konflikt i laglöst land?
6. Gangaas KE, Kaltenborn BP, Andreassen HP (2013) Geo-Spatial Aspects of Acceptance of Illegal Hunting of Large Carnivores in Scandinavia. *PLoS ONE* 8 (7): e68849. doi:10.1371/journal.pone.0068849

Lena Berg är nypensionerad rovdjurshandläggare vid Länsstyrelsen i Falun. Hon har jobbat med rovdjursfrågor i Dalarna i över ett par decennier och har lång erfarenhet av ämnet. Det var nyligen bortgångne Robban Franzén som rekommenderade henne som gästkrönikör, då han kände att han inte orkade när redaktionen frågade om han ville skriva i höstas.

I Gästkrönikan får inbjudna gäster skriva sitt hjärtas mening gällande temat "Skogen och de stora rovdjuren". Under det förra temat "Den svenska skogen" skrev Leif Gustavsson, Knutby, Mikael Schulin, Årjöng, Bengt Oldhamer, Orsa, Sebastian Kirppu, Malung, samt Ulf von Sydow, Åre/Östersund. Samtliga namnkunniga kämpar för bevarandet av kontinuitetsskogar i Sverige.

Robert Franzén avled den 22 februari. Han var inte bara den som bildade Järvafältets Ornitologiska Klubb utan också dess ordförande under 10 år. Starten skedde 1961 vid köksbordet hemma hos hans föräldrar i Ursvik och klubben firade alltså 60-årsjubileum för tre år sedan. Robban var bara 17 år när han tog initiativ till klubben som i dag har omfattande aktivitet och mer än 600 medlemmar.

Robban och jag hade råkat stöta ihop under en excursion några år tidigare, känt samhörighet och börjat träffas. Framför allt gjorde vi långa strövtåg i hans hemmarker på Järvafältet. Föga anade vi då att det var starten på en livslång vänskap och omfattande arbete med natur och naturvård.

Första gången vi arbetade tillsammans var redan i oktober 1960 på Ottenby fågelstation. Okänd miljö för oss båda och mängder med upplevelser. Ett par noteringar i dagboken kan, med tanke på hur det ser ut i dag, te sig märkliga för dem som inte var med på den tiden. På storskarv står det "sedd lite då och då", på grågås "4 ex vid Sandvik hela tiden" och på vitkindad gås "flockar på upp till 40 ex dagligen". Dramatisk skillnad mot situationen i dag.

Tiden på Ottenby var lärorik och ledde till att vi båda blev ringmärkare. Robban tog snart initiativ och startade ringmärkning på hösten med nät på Järvafältet först vid Kolkärret, senare vid Råstasjön. Jag undrar om inte idén föddes därför att han några år tidigare hade stött på en blåhake i ett dike på Järva och när vi kom igång visade det sig att vi under september månad fångade många. Jag vill gärna ge Robban äran att ha både upptäckt och visat att blåhake på hösten rastar talrikt i lämpliga miljöer i stockholmstrakten. Det här ledde också till att vi i september 1966 fångade och ringmärkte en höksångare – första och så vitt jag vet också det hittills enda fyndet på Järvafältet.

Även vårt nästa jobb var kort men intensivt. Sommaren 1962 var vi tillsammans med JOK:arna Karl-Erik Fridzén och Stellan Eriksson i Ljusnans dalgång i Härjedalen och dokumenterade fågellivet inför kommande dämningar. Vi fyra kände oss nog ganska jämgamla, men jag vet att Robban, första gången han mötte Karl-Erik på Järvafältet frågade "Har farbror sett något intressant i dag?" Under strövtågen i Ljusnans omgivning stötte Robban och jag en dag på ett par skedänder, vilket innebar att vi för första gången i våra fågelskådningar kunde rapportera en ny art för ett landskap.

Samvaron med Robban under den här

Robert Franzén 1944-2024

tiden ledde till att jag fick ett enormt förtroende för honom. Jag visste att om han sa något så var det så. Det gällde inte bara när han hade sett en fågel eller något annat djur utan ännu mer vad han hade sett av dess beteende eller vad som hänt runt den. För mig blev det därför naturligt att anställa Robban 1968 när jag behövde hjälp med fältarbete.

Det handlade om studier på Öster-Malma av beteendet hos gräsänder, ett arbete som jag var mitt uppe i när jag bytte jobb. För att kunna slutföra och publicera resultaten måste jag få hjälp och Robban tog över fältarbetet under veckorna medan jag anslöt över veckohelgerna. Det blev intensiva vårar. Vi tittade på gräsänder, fångade, ring- och färgmärkte honor och vingmärkte nykläckta ungar. Ofta var min lilla dotter med under helgerna och när jag nu ringde henne och berättade om Robbans bortgång mindes hon honom som "en skäggig, jättesnäll gubbe".

Vårt sista arbete tillsammans blev både det största och mest intensiva. I 29 år arbetade vi på Naturvårdsverket nästan bara med frågor som rörde de stora rovdjuren. Robban var mest i fält, jag mest vid skrivbordet. Det vi framför allt ägnade oss åt var rovdjuren i renskötselområdet. Merparten av det vi åstadkom faller utanför ramen för de här minnesorden men ett resultat hör verkligen hemma här.

I en inledande fas av verksamheten följde vi en mindre renhjord på Ottfjället i Jämtland. Där arbetade vi med färgmärkta renar precis som vi hade

gjort med gräsänderna. Det vi hoppades på var att vi genom att spana på renhjorden skulle kunna få se angrepp av rovdjur eller åtminstone effekten av sådana angrepp. Här kunde vi snart bekräfta att kungsörn kan jaga renkalvar. Havsörn fanns emellertid inte här, men när vi i ett senare betydligt större stadium av projektet arbetade i Jåkkåskaska sameby uppträdde båda arterna framför allt under kalvningen. Och då kunde Robban snart konstatera att havsörnen visserligen var där, men att den inte jagade. Den letade efter rester som andra predatorer hade lämnat. För att göra en lång historia kort ledde detta till att havsörnen så småningom togs bort ur den grupp predatorer som berättigade till ersättning för renägarna.

När Robban hade gått i pension upptäckte vi att det plötsligt fanns tid att göra något som vi längtat efter men inte hade gjort tillsammans på länge. Vi kunde ge oss ut och titta på fåglar. I oktober 2010 var vi på Ölands södra udde och häpnade när vi insåg att det, senast vi hade varit där tillsammans, hade gått nästan på dagen 50 år. Därefter försökte vi i någon mån ta igen det vi förlorat med turer inte bara på Öland utan årliga besök – ibland båda vår och höst – i Skåne. Ofta var det Robban som föreslog målet – i första hand inte en plats varifrån det rapporterats någon raritet utan hellre ett område med rikt fågelliv. Framför allt höstturerna medförde en extra dimension när de långa mörka kvällarna gav oss tid till samspråk inte bara om fåglar utan om tillvaron och det ofrånkomliga åldrandet och allt det medför.

Vår sista tur i fält tillsammans gjorde vi tidigt i maj förra året. Då guidade Robban mig på sin nya hemmaplan. Han hade engagerat sig i Ängshökprojektet och styrde bilen mot platser där arten hade häckat de senaste åren. Där satt vi och spanade för att se om någon hane hade kommit och trots att han var märkt av sin sjukdom var han lika engagerad som alltid. Det var han även senare under dagen när han demonstrerade hur han och andra numera kontrollerade hur det hade gått med havsörnarnas häckningar. Då styrde han sin nyligen inköpta drönare mot boet, stannade på lämplig höjd och tog bilder så att vi i lugn och ro kunde titta på hur det såg ut med ungarna. Kanske kan man tänka sig att Robban nu från ännu högre höjd i fortsatt lugn och ro kan följa vad som händer med fågellivet nere på Jorden. ☒

ANDERS BJÄRVALL

I went to the woods because I wished to live deliberately, to front only the essential facts of life, and see if I could not learn what it had to teach, and not, when I came to die, discover that I had not lived.

Henry David Thoreau, Walden, "Life in the Woods"

Rördrom

Foto: Jonathan Guillot

Hur karaktäristiskt är det inte att komma till en mellansvensk slättsjö en tidig morgon eller en kväll. Man går och letar och lyssnar efter vad biotopen kan ge och så hör man det på långt håll: det tydliga rytmiska tutandet. Som när man blåser i en tom flaska. Långa, låga bastut. Alltid lika välkommet!

En rördromshane som markerar sitt revir och hoppas på en eller flera honor. Arten lever polygynt som det heter när en hane har flera honor i sitt revir. Ett revir som är stort. I artportalen anges det till 20 – 40 hektar där vass måste ingå med 2 – 10 hektar. Om man betänker att en hektar är som två fotbollsplaner så inser man snabbt att det blir en stor yta. Och då bara med en hane. Hjalstaviken som är en av våra stora slättsjöar i den omedelbara närheten har en yta på 1,42 kvadratkilometer. Översatt till hektar innebär det 142 hektar. Det innebär att Hjalstaviken skulle kunna ha cirka 5 revir. Under 2023 har som mest 3 rördrommar hörts tuta och oftast bara 2 varav en i norr och en i söder.

Trist nog finns det ingen rapport om någon häckning, utan tvärtom en kommentar om att det inte var någon häckning under 2023. Dessutom har tutandet varit sparsmakat.

Det är något som vi erfor under häckningarna i Säbysjön där det var få rapporter om spel och i något fall observerades den första rördrommen ett år då den flög över vattnet för att födosöka. Varför det inte blev någon häckning i Hjalstaviken 2023 kan man bara spekulera i. Unga fåglar? Dåligt med mat? Rördrommen lever vanligtvis i slättsjöar där den livnär sig på framför allt fisk, grodor och vatteninsekter. Den är vanligast i ett brett stråk från Uppland i nordost ned till Göte-

Ett artporträtt av ULF SVAHN

borg samt Skåne, men rapporter finns även längs norrlandskusten, Öland och Gotland. Den kommer till Sverige i mars-april och flyttar i september-november till sydligare delar av Europa. Vissa fåglar övervintrar dock och naturligt nog så är kyla och därtill kopplat tillgång på mat styrande. Övervintring sker mest i södra Sverige, men även uppe i Mälardalen under milda vintrar. Under tuffa vintrar kan den därmed drabbas rejält och antalet par

minska betydligt. Exempelvis minskade antalet hanar från 23 till 9 mellan åren 2008 och 2011 i Sörfjäders i Mälaren. Utbredningen i Sverige är inte väldigt stor. Den har varit borta från Sverige i tider och kom tillbaka till Sverige så sent som på 1920 – 30-talen. Antalet häckande par i Sverige räknades till 600 – 700 i en inventering 2018. Antalet rapporter i artportalen för de 5 senaste åren: 2019=3916, 2020=6029, 2021=6170, 2022=4763, 2023=4974.

Antalet rördrommar i Europa utanför Ryssland är beräknat till 10 500 par och den är rödlistad i Sverige med beteckningen sårbar. I Europa betecknas den som "vulnerable" placerad i kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa men att den där har en otillfredsställande bevarandestatus.

Rördrommen finns även i Fysingen, som är en av våra finaste slättsjöar i vår närhet och beskrivs i särskild artikel på sidan 6. Under 2023 har även här 3 tutande hanar rapporterats. Som en repris på Hjalstaviken är det både i den norra delen som i den södra delen. Inte heller här kan det med säkerhet konstateras någon häckning. Inga rapporter handlar om några 1k-fåglar eller flygande fåglar med full kräva. Det är dessutom så att rapporterna upphör med den 11 juni och det är lite för tidigt för att en eventuell häckning skulle vara över. Med en äggläggning i slutet på april kläcks de i slutet på maj och då krävs ytterligare nästan två månader innan de är flygga.

Det borde innebära att de behöver matas fram till mitten av juli. Något som styrks av rapporterna från Säbysjön där provianteringssturena pågick fram till just mitten av juli. Det här är inget som styrks i de källor jag tittat i utan är en logisk slutsats från min sida. Den måste därför tas med en nypa salt.

I ett globalt perspektiv är det en ganska

spridd fågel. Bilden visar utbredningen av den europeiska rördrommen med häckningsområden i gult och året runt i grönt och övervintring i blått. Om man tittar på Lars Svenssons karta från Fågelguiden blir det mer av övervintring i södra Europa i nordvästra Europa med Tyskland, Holland, Belgien och Frankrike samt även stora delar av Spanien. BirdLife Sverige skriver att svenska och nordeuropeiska rördrommar flyttar till Västeuropa och inte längre pga konkurrensen från andra rördrommar.

Om vi tittar på rördrommen systematiskt tillhör de släktet *Botaurus* inom familjen hägrar i ordningen pelikanfåglar. Släktet består av 4 arter med amerikansk rördrom (*B. lentiginosus*) i Nordamerika, Strimmig rördrom (*B. pinnatus*) i Central- och Sydamerika, Australisk rördrom (*B. poiciloptilus*) i Australasien och då vår egen rördrom (*B. stellaris*) i Euroasien och södra Afrika. Utöver dessa finns studier som även skulle föra amerikansk dvärgrördrom till *Botaurus*.

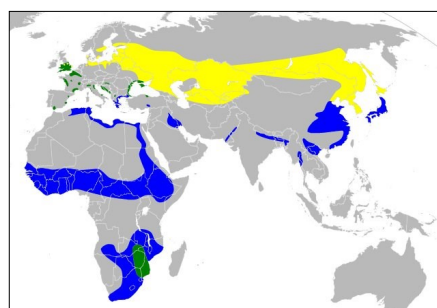
När det gäller rördrommar på Järvafältet blir inte listan speciellt lång, men kanske längre än vad många skulle kunna tro då det handlar om en typiskt sett skygg fågel som inte gör mycket väsen av sig. Det är många minnestrogna har högt upp är 2014 då det häckade ett par rördrommar i Säbysjöns vassar i söder. Det var året då många fick se rördrommen flyga, och ofta med en full kräva till ungarna. Boet fanns någonstans i vassarna på sydvästra sidan av sjön. Fina observationer på såväl 1k-fåglar som adulta i vasskanten gjorde året till märkesår. Rördrommar rapporterades från 5 juni till 22 juli, men ingen hörde den tuta. Det var mig veterligt den första konstaterade häckningen av rördrom i Säbysjön. Det visade sig att detta inte skulle vara en engångsföreteelse. Även 2015, 2016, 2017 och 2018 var år med häckning, eller åtminstone trolig häckning. De uppenbart återvändande rördrommarna sågs i samma område, och återvände till vassen i sydväst efter provianteringsturer runt om under lång period, från 21 maj till 13 juli för 2015, från 31 maj till 10 juli för 2016, 7 juni till 12 juli för 2017 och 7 juni till 17 juni för 2018. Det man konstaterar från dessa år, är att för åren 2014 – 2017 var observationerna från slutet av maj, början av juni till mitten av juli, medan 2018 stannar av redan den 12 juni. Det var heller ingen häckning 2019, vilket gör att man kan misstänka att något gick fel 2018 och därefter var det fina sviten slut. Kanske var det en predation. Naturliga fiender är bl.a. duvhök som vi har ganska så gott om i området, men även räv, mink med flera rovdjur kan ha varit framme. Det blir en ren spekulat.

Utöver dessa år med häckning har tutande rördrommar observerats under ett antal år. Första året på 2000-talet var just år 2000 då det finns 3 rapporter från 26 juni till 29 juli. 2001 rastade en fågel den 7 april och rapporter finns även från 29 juli och 23 augusti. Under 2002 spelade en fågel från 6 maj till 21 maj vid upprepade tillfällen. Även 2004, 2005, 2007 och 2008 rapporterades om spelande fåglar. Samtliga under sen vår i maj och juni. Därefter blir det ett rejält hopp till 2014. Efter häckningarna har det blivit mer sparsamt. En rapport finns från 2019, men

den är från Råstasjön där en hane tutade den 25 mars. I Säbysjön fick vi vänta ända fram till 2021 då det finns rapporter från 2 maj till den 10 maj.

Sammantaget kan konstateras att Säbysjön med sina fina vassar mycket väl kan härbärgera en häckande rördromsfamilj i de södra vassarna men att det måste till lite tur och att en hona kan höra och lockas av en tutande hane. Låt oss hoppas på 2024. Källor: Artdatabanken SLU, Fågel.n.se, Wikipedia, BirdLife Sverige riksinventering 2012, Art- och naturtypsvisa vägledning för Natura 2000 M Tjernberg, Fågelguiden Lars Svensson & al. ☒

Fågelrapporten för 2023

Sammanställd av Ulf Svahn

Är man optimistiskt lagd ser man en tydlig trend att de dåliga åren 2019 och 2020 var just det och dessutom en mycket tillfällig nedgång. Även för 2023 blev utfallet klart högre och dessutom högre än för 2022. Totalt sett 187 arter som är 7 arter fler än för 2022.

Det är ingen grupp som sticker ut speciellt mellan åren utan det är en blandning mellan arterna. Vi hade exempelvis gravand under 2023 som definitivt tillhör det ovanliga. Å andra sidan saknade vi bergand vilket vi normalt sett brukar ha. Annars är väl det stora att tallbiten som hade ett invasionsår 2021-2022 helt uteblev som det gärna gör när invasionen är över. Det är bara att vänta på nästa gång. Ortolansparv saknade vi 2023 vilket visar igen på artens problem. Det häckar fortfarande i Uppland, men det är definitivt en ovanlig besökare. Brandkronad kungsfågel och gräshoppsångare är en bra ersättning för dem, men mycket vill ha mer.

Norra Järvafältet kom upp 181 arter medan det för södras del stannade på 160 arter. Det är en klar ökning för bägge delarna men som vanligt är det fler tillsammans.

Norra sidan saknade gråhakedopping, mosnäppa, dvärgmå, silvertärna, hornuggla, kungsfiskare, och rödstrupig piplärka.

På södra sidan saknades Gravand, mandarinand, skedand, ejder, salskrake, turkduva, småfläckig sumphöna, kustpipare, rödspov, kärnsnäppa, dubbelbeckasin, rödbena, storlom, stäpphök, brun glada, röd glada, slaguggla, stenfalk, som-margylling, gräshoppsångare, brandkronad kungsfågel, mindre flugsnappare, strömstare, skärpip-lärka, större korsnäbb och lappsparr. Inlägggen bygger på rapporter från artportalen. Detta kan göra att antalet längre tillbaka i tiden är för låga då användandet av artportalen är lägre. En stark uppmaning är att alltid lägga in observationer på artportalen när ni är ute i fält! Ingen hänsyn är tagen till om rapporten är validerad eller ej.

Knölsvan

Lyckade häckningar i Råstasjön 5 1k, Lötsjön 5 1k Ravalen 4 1k och Översjön 6 1k. Toppnoteringen på senhösten var 22 ex. 23 oktober i Säbysjön.

Sångsvan

Lyckad häckning i Säbysjön med 4 1k rapporterade från norra delen. Bra vår och höststräck. 171 ex rapporterade 22 mars från 30-meters och 95 ex rapporterade 26 november, även det från 30-meters.

Sädgås

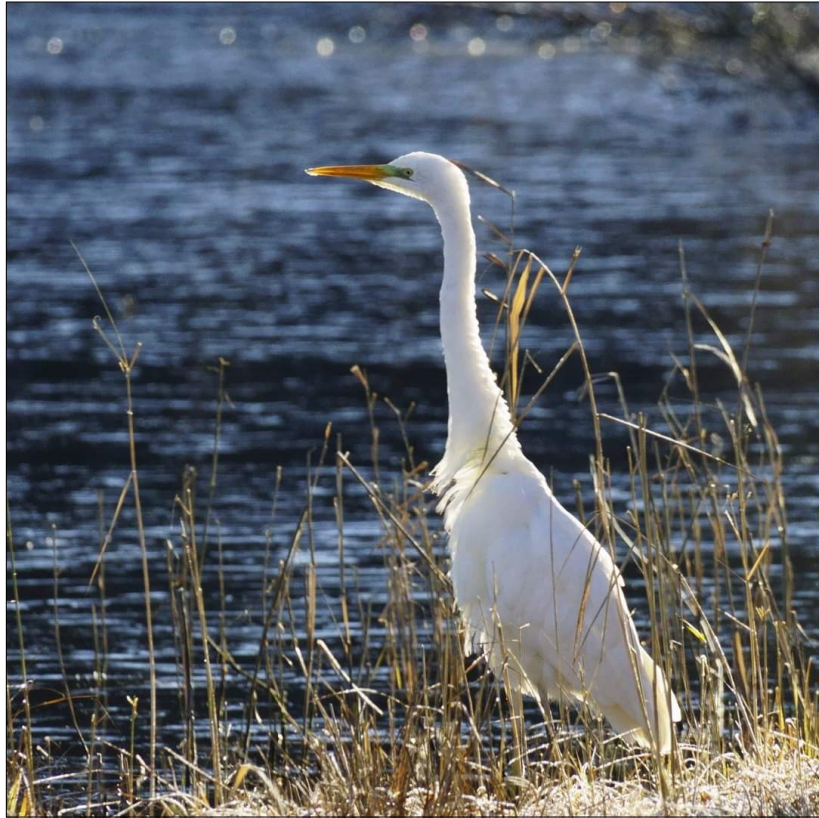
Bra sträck något färre än 2022, men ändå 260 ex. den 11 november vid 30-meters och 245 ex 5 oktober vid Fornborgsberget. Vårsträcket 127 ex den 22 mars vid 30-meters.

Bläsgås

Något större höststräck än 2022, som mest 36 ex vid 15 april vid 30-meters. Vårsträcket toppade med 66 ex även det från 30-meters 9 april.

Grågås

Totalt 8 kullar i Säbysjön med som mest 27 pulli. I nivå med föregående år. 2 kullar i Råstasjön med 8 pulli. En kull i Lötsjön med 2 pulli. 4 kullar med 14 pulli i Översjön. 2 kullar med 2 pulli i Väsby sjöäng. Häckning i nivå med 2022. Möjligen en utplaning efter tidigare kraftig stigning.

Ägretthäger, numera närmast årlig. Ett ex rastande på Säby strandäng 25 - 26 mars. Förbiflygande vid flera tillfällen såväl vid Råstasjön som Säbysjön.

Kanadagås

3 kullar med 16 pulli vid Säby strandäng och Olles torn. 2 kullar med 9 pulli i Råstasjön. Pulli rapporterade även från Översjön 6, Lötsjön 2, Hästa groddamm 7, Hjulsta vattenpark 6, Ravalen 11 och Skogvaktarkärret. Möjligen en utplaning efter en uppåtgående trend.

Vitkindad gås

Bra sträck även för 2023. 150 ex vid 30-meters 18 oktober. 250 ex rastande på Golfängarna 3 maj. Rastande fåglar i princip bara på södra. 6 ex på Säby strandäng 24 april. Enstaka tillfällen under våren på Säby strandäng.

Spetsbergsgås

1 ex sträckande förbi 20-meters 7 oktober. Första rapporten sedan 2020. Totalt 16 årsrapporter på 2000-talet.

Gravand

1 ex sträckande förbi Skillinge golfbana den 12 augusti. Första rapporten sedan 2015. Rapporterad 01, 06, 07, 09, 10, 11, 12, 13, och 15 under 2000-talet.

Mandarinand

1 ex rastade i Pommern den 3 maj. Tidigare rapporter från 2004, 11, 16, 21 och 22 under 2000-talet. Möjligen indikerar det att den börjar bli vanligare.

Skedand

Ingen häckning men frekvent på både i Säbysjön och Råstasjön och även Hästa groddamm, Lötsjön, Ravalen och Hjulsta vattenpark. Toppnotering 13 ex i Säbysjön 16 maj.

Ärta

Ingen rapporterad häckning. Ett par i Väsby strandäng 12 april till 22 maj 5 juni. Notering även från Säbysjön och Ravalen. Möjligen häckningsförsök.

Bläsand

Inga häckningar men rastande i framför allt Säbysjön men noteringar även från Råstasjön,

Ravalen, Översjön och Hjulsta vattenpark både vår och höst. 27 ex i Säbysjön toppnotering 21 september. Något färre än förra året. 75 ex sträckande förbi 30-meters 1 oktober

Snatrerand

En häckning rapporterad från Säbysjön med 7 pulli 12 juni. Som flest 38 ex i Råstasjön 8 augusti. Rapporterad från Säbysjön, Väsby sjöäng, Hästa träsk, Järfälla kyrkdamm, Ravalen, Översjön, Örs hästthagar och Hjulsta vattenpark

Stjärtand

Totalt sett ett 100-tal rapporter framför allt från Säbysjön mellan 29 mars och 6 maj men även höstobservation 21 september till 1 oktober. Rastande även i Översjön 30 mars, Råstasjön 17 augusti. Rapporterad alla år på 2000-talet utom 2022.

Kricka

Ingen häckning rapporterad. Observerad rastande i såväl norr som söder. Som flest 70 ex 25 april på Säby strandäng.

Gräsand

Lyckade häckningar på många ställen, Säbysjön, Ravalen, Kyrkdammen, Översjön, Väsby sjöäng, Råstasjön, Hjulsta vattenpark, Hästa groddamm och Lötsjön. 200 ex i Hästa groddamm 15 september.

Brunand

Häckning med 4 pulli i Säbysjön och 9 pulli i Råstasjön. Antalet häckningar oklart. Som mest 10 ex i Säbysjön 9 april och i Råstasjön 24 mars. Noteringar från Ravalen och Väsby sjöäng.

Vigg

Inga rapporter om häckning. Som mest 65 ex i Översjön 9 november och 50 ex i Råstasjön 13 april. Rapportier även från Säbysjön och Ravalen.

Ejder

En riktig stänkare var en hane ejder som dök upp i Säbysjön den 15 maj på en kort visit. Tidigare besök från 06, 07, 17 och 19 på 2000-talet.

År	antal
2023	187
2022	180
2021	189
2020	177
2019	177
2018	190
2017	182
2016	193
2015	186
2014	193
2013	188
2012	199
2011	192
2010	182
2009	189
2008	190
2007	188
2006	190
2005	192
2004	186
2003	185
2002	180
2001	186
2000	192
1999	181
1998	179
1997	176
1996	183
1995	174
1994	174
1993	172
1992	172
1991	156
1990	155

Knipa

Lyckad häckning rapporterad från Hästa träsk med 4 pulli. Sannolikt fler häckningar som inte rapporterats från andra håll. Som mest 55 ex i Ravalen 2 november. Klart lägre än tidigare år.

Salskrake

4 ex adulta fåglar rastande i Säbysjön i 9 april och även 10 oktober. Även rapport från Ravalen såväl april som november. Årlig under hela 2000-talet och oftast från Ravalen i november.

Storskrake

För tredje året i rad blev det en häckning i Ravalen med 10 pulli som mest rapporterade 20 maj. Det är den fjärde häckningen på Järvafältet. Som mest noterades 110 ex sträckande från 30-meters 22 november.

Fasan

Lyckade häckningar vid Hästa groddamm, Hästa gård, (möjlig samma) och Hågerstalund. 10 ex 1 k 25 september från Hästa groddamm högsta antalet.

Storlom

En lyckad häckning i Översjön med 1 1k. 2 ex adulta även i Säbysjön Inga säkra rapporter om lyckade häckningar i år heller. Normalt antal rapportereringar inom området.

Smådopping

1 k individer från Råstasjön och Hästa träsk. Sannolik häckning på båda ställena. Rapporter även från Hjulsta vattenpark, Väsbysjöäng, Säbysjön och Ravalen.

Skäggdopping

Lyckade häckningar rapporterade från Säbysjön, Råstasjön, och Ravalen. 7 1k i Ravalen 31 juli största antalet. 20 ex adulta fåglar rapporterade 13 april från Råstasjön 13 april.

Svarthakedopping

En lyckad häckning av denna JOK:s symbolfågel. Denna gång i Hästa träsk. 2 pulli rapporterade 5 juli. Observationer från Säbysjön, och Järfälla kyrkdamm.

Gråhakedopping

5 ex gråhakedopping rastade i Råstasjön 4 maj. Rapporterats även 2022, 19, 18, 16, 15, 14, 05, 02, 01 och 2000.

Storskarv

Normal omfattning med enstaka eller små grupper födosökande fåglar i Säbysjön, Översjön, Ravalen och Råstasjön. Sträckande 83 ex vid 30-meters 4 april.

Gråhäger

Inga säkra noteringar om häckning. Råstasjön är den stora hägerplatsen på Järvafältet. I år med en toppnotering på 74 hägrar den 3 mars.

Ägretthäger

Ägrett, numera närmast årlig. 1 ex rastande på Säby strandäng 25 - 26 mars. Förflygande vid flera tillfällen såväl vid Råstasjön som Säbysjön. Som flest 12 ex vid Råstasjön 12 augusti. Tidigare år 2008, 11, 16, 17, 18, 20, 21 och 22

Bivråk

Ingen häckning rapporterad i år heller men 1k observationer från 30-meters och fornborgsberget. Rapporter från början av maj till slutet av september. Flest rapporter från norra.

Röd glada

8 rapporttillfällen av röd glada under 2023. Stadigt ökande mellan åren. Samtliga rapporter från norra. Rapporter från 2013, 16,17, 18, 19, 20, 21 och 22. Arten fortsätter sin frammarsch.

Brun glada

En rapport om 1 ex från den 4 oktober från 30-meters

Havsörn

Glädjande nog frekvent observerad över hela Järvafältet. Ingen häckningstendens i år.

Brun kärrhök

1 lyckad häckning i södra delen av Säbysjön med som flest 3 ungar rapporterade. Över 300 rapporter varav 2 från Södra från Ärvingeträsk och Ursviks ängar.

På hösten passerar alltfler ungfåglar av stäpphök. Foto: Wikimedia Commons

Blå kärrhök

Ett drygt 30 - tal sträckobservationer framför allt aug – nov. Huvudsakligen 30 m-kärret men även runt Granholmstippen. Fler observationer än föregående år

Stäpphök

1 rapport från den 27 september från 30-meters. Tidigare rapporterad 2003, 05, 11, 12, 15, 16, 17 ,19, 20, och 2021 på 2000-talet.

Duvhök

Ses frekvent. Såväl 1k som 2k fåglar observerade på norra och södra. Stabil häckfågel.

Sparvhök

Häcker sparsamt i området. 15 ex sträckade 15 oktober. Sträcket i nivå med föregående år.

Ormvråk

Stabil lokal närvaro och häckning på norra och södra delen. Drygt 300 sträckobservationer med 46 som högsta vårnotering på en dag, 23 ex sträckande från Fornborgsberget 5 oktober.

Fjällvråk

En kvarvarande individ under vintern i området från 30-meters till Skogvaktarkärret Ett 20-tal observationer under höststräcket. Någon enstaka under vårsträcket. Färre än tidigare år.

Fiskgjuse

Lyckad häckning i Säbysjön med 2 ungar. Rapporter om par och enstaka individer från Översjön och Ravalen med omnejd samt från området runt Granholmstippen och Råstasjön.

Tornfalk

Ingen häckning rapporterad på Järvafältet. Observationer på norra och södra Järvafältet något lägre än 2022.

Stenfalk

Den nedåtgående trenden håller i sig med totalt 2 höstobservationer från norra. Årlig med negativ utveckling

Lärkfalk

Inga direkta häckningsrapporter, men sannolik häckning nära Älgkärrstippen. Som mest 4 individer från Granholmstippen och 3 ex från 30-meters.

Pilgrimsfalk

Totalt 7 observationer varav 1 vårobservation från 30-meters, Kista centrum, Hästa gård och Molnsättra. Årlig på Järvafältet.

Vattenrall

Inge direkta häckningsrapporter men sannolikt häckning på flera ställen. Som mest 2 ex rapporterade från Råstasjön, Säbysjön m. fl. Vinterrallar rapporterade från Råstasjön.

Småfläckig sumphöna

1 rapport från 25 maj från 30-meters. Rapporter under 2000-talet 00, 01, 02, 04, 05, 06, 09, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21 och 22.

Rörhöna

Lyckade häckningar rapporterade från Säbysjön, Kyrkdammen, Råstasjön, Skogvaktarkärret och Hästa groddamm. Sannolikt fler ställen. 11 pulli från Råstasjön 19 augusti, totalt 19 exemplar.

Sothöna

Multipla häckningar på såväl norra som södra Järvafältet i princip alla vattensamlingar.

Trana

Lyckad häckning från 30-meters med initialt 2 och sedan en unge. 990 ex sträckande vid 30-meters 1 oktober. Sågs även från Granholmstippen. Toppåret 2005 sågs 1130 ex från 30-meters.

Strandskata

Fjorton observationer från hela Järvafältet vilket är något fler än 2022.

Mindre strandpipare

En noterad häckning vid Hästa träskområdet. Häckning rapporterad 17 av åren mellan 2000 och 2022. Fler observationer jämfört med tidigare år.

Ljungpipare

1 rastande vid Hästa gård 2 maj. 4 observationer totalt. 6 ex. sträckande förbi 30-meters 19 september. Enstaka sträckande under höststräcket från 30-meters.

Kustpipare

9 kustpipare sträckande över 30-meters 5 september. Observerad under hela 2000-talet förutom 02 och 21.

Tofsvipa

Lyckade häckningar på Säby strandäng och Väsbysjöäng. Totalt 4 pulli som mest från Säby strandäng.

Brushane

Rastande 9 ex från Olles torn 20 maj. Även på Säby strandäng, Hästa groddamm och vid Råstasjön. Inga höststräckande fåglar rapporterade.

Morkulla

Stabil population. Spelflykt från både norra och södra. 37 rapporter färre än 2021s 66 rapporter men i nivå med 2022.

Dvärgbeckasin

2 ex rastande vid Råstasjön 3 november. Observationer även vid 30-meters, Örs hästagar, Väsbysjöäng och Ravalen. Fler än 2022 men färre observationer än 2021. Tidigare observerad 2000, 03, 06, 09, 13, 17, 19, 20, 21 och 22

Enkelbeckasin

Sannolikt häckningar på flera ställen på såväl norra som södra Järvafältet. 20 ex. noterades 12 april på Säby strandäng.

Dubbelbeckasin

1 spelade 12 maj på 30-meterskärret.

Storspov

Totalt 5 observationer varav 1 från södra. Samtliga sträckande under april, juli och augusti.

Småspov

3 rapporter från Hästaområdet 2 maj, Granholmstippen 12 maj och 30-meters 12 maj. Rapporterad alla år utom 2004 och 22 på 2000-talet.

Rödspov

1 ex rapporterades rastande från Säby strandäng den 5 maj. Rapporterad 2000, 02, 05, 07, 08 och 15 under 2000-talet.

Svartsnäppa

1 ex rastande vid Granby gård 1 – 6 augusti 1 ex vid Olles torn 25 juli och 3 augusti.

Rödbena

Totalt 6 observationer av rödbena rapporterade, från Säby strandäng, Väsbysjöäng och Hågerstalund. Observerad under hela 2000-talet. Nivå med 2022.

Mosnäppa

2 observationer från Råstasjön 8 maj. Årlig under 2000-talet fram till 2012. Därefter endast 2016 och 2022.

Kärnsnäppa

2 rapporter från Olles torn 5 och 6 augusti. Årlig under 2000-talet med undantag för 03, 15, men därefter inga rapporter mellan 18 och 22.

Gluttsnäppa

Totalt 23 rapporter med som mest 5 rastande fåglar mest under vårsträcket. Säby strandäng dominerar. sommar-höststräck också representerat.

Skogssnäppa

Arten häckar med flera par på såväl norra som södra sidan. Stabil. Ca 300 rapporter i nivå med 2022.

Grönben

80 ex rastande på Säby strandäng 5 maj. Ett 40-tal observationer från framför allt Säby strandäng. Råstasjön dominerar på södra.

Drillsnäppa

Sannolik häckning på Getholmen i Översjön. Rapporter från Översjön Säbysjön, Igelbäcken på södra, Hästa träsk, Ravalen och Råstasjön.

Skrammås

Råstasjön dominerade även 2023 med 1500 fåglar 20 april. Tyvärr drabbades kolonin av fågelinfluenta med ca 900 döda fåglar under perioden. 400 fåglar rapporterade från Säbysjön 10 april. Även där härjade fågelinfluenta men med lägre intensitet. Ca 100 döda fåglar under perioden. Trots det ca 145 1k 2 juli i Råstasjön och 74 1k 7 juli i Säbysjön.

Dvärgmås

5 ex rapporterade från Råstasjön 4 maj. Årlig under 2000-talet med undantag för 2001 och 2020.

Fiskmås

1 ex 1k rapporterat från Kista centrum som föregående år. Många rapporter från många ställen på såväl norra som södra men ingen rapporterad häckning utöver Kista centrum.

Silltrut

1k rapporter från Lötsjön, Råstasjön indikerar häckning. Observationer över hela rapportområdet. Som flest 27 1k fåglar i Råstasjön 11 augusti och 29 ex adulta vid Eggeby gård 9 augusti.

Gråtrut

Observerad över hela rapportområdet under hela året i nivå med föregående år. Ingen häckning rapporterad.

Havstrut

Sparsamt observerad över hela rapportområdet under hela året. Något ner från 2022.

Skräntärna

Som flest 2 individer i Råstasjön och Säbysjön under perioden 21 juli till 13 augusti. 10 rapporter totalt vilket är i nivå med 2022. Observerad 00, 04, 08, 12, 16,17, 18, 19, 20, 21 och 22 under 2000-talet. Något uppåtgående trend.

Fisktärna

Häckning i Säbysjön med 2 1k fåglar rapporterade 5 augusti. Häckning från rapportområdet rapporterad 2006, 08, 14, 18, 21 och 22. Frekvent observerad i Säbysjön, Råstasjön, Ravalen och Översjön.

Silvertärna

1 ex rapporterades från Råstasjön den 20 juli. I stort sett årlig någonstans undantaget 2020.

Tamduva

Året runt i stadsområdena och i Väsby gård.

Skogsduva

Några vinterobservationer i slutet av februari från framför allt 30-meters. Stabil population. 50 ex födosökande vid Hästa gård 25 mars

Ringduva

Ett antal vinterobservationer från såväl norra som södra. Som mest ca 270 sträckande 13 oktober vid 30 m-kärret.

Turkduva

1 ex rapporterad från Bögs gård den 3 juni. Rapporterad 2002, 04, 05, 06, 07, 09, 13, 20 och 21 på 2000-talet.

Gök

Noterad spelande från 5 maj – 29 juni. Tillbaka vid samma tidpunkt som vanligt. Totalt 146 rapporter varav 2 från södra delen. Något fler än för 2022.

Sparvuggla

Totalt 3 rapporter från skogsområdet vid Fäboda

gård och Djupan. Start 2 februari fram till 26 mars. I stort sett årlig med undantag för 2016 och 20.

Hornuggla

Ingen häckning rapporterad. Häckningar rapporterade 2011, 12,13, 20 och 21 på 2000-talet. 1 rapport om en förbiflygande uggla från Råstasjön och JOK:s vandring den 3 december.

Jorduggla

4 rapporter från norra och 1 från södra av förbiflygande ugglor. Rapporter från 2000-talet 00, 02, 03, 05, 08, 09, 11, 12, 13, 14, 18, 21 och 22

Kattuggla

1 lyckad häckning från botrådet nära Olles torn med 2 pulli och 1 lyckad häckning från Molnsättra gård med 2 pulli rapporterade. Sannolikt finns fler lyckade häckningar exempelvis Säby gård där tigglate rapporterats, Granholmstippen. Rapporter bl.a. från Hägerstalund, Djupan, Bögs gård, Råstasjön, Skogvaktarkärret och Granholmstippen.

Slaguggla

1 ex rapporterades från Fågeltornet och matningen vid 30-meters den 5 november. Rapporterad 2006, 09, 11,12 och 2014 under 2000-talet.

Tornseglare

50 ex. som flest rapporterade från Ursviks äng, Hansta och Råstasjön. Ingen häckning i holkarna vid Säby gård. Normal omfattning från hela området.

Kungsfiskare

1 kungsfiskare observerades rastande i Hjulsta vattenpark 21 oktober och 1 förbiflygande vid Råstasjön 28 augusti. Observationer under 2000-talet. 00, 08, 15, 16, 18, 20, 21 och 22. Mildare vintrar har sannolikt bidragit till en bättre situation för kungsfiskare. Övervintrande kungsfiskare vid Stäketbron i närområdet.

Göktyta

2 konstaterade häckningar vilket fortsatt är ett mycket lågt antal. Dock 1 fler än för 22 Totalt 16 pulli och 2 adulta ringmärkta.

Gröngöling

Artens förekomst på Järvafältets bedöms vara stabilt bra. 1k fåglar rapporterade från Bögs gård, 30-meters och Finnängen. Totalt 446 rapporter.

Spillkråka

Artens förekomst på Järvafältet bedöms vara stabil. Totalt 285 rapporter.

Större Hackspett

Artens förekomst på Järvafältet bedöms vara stabil. Totalt 563 rapporter.

Mindre Hackspett

Revirhävande par på såväl norra som södra. 1 pulli rapporterad från Bögs gård. Artens förekomst på Järvafältet bedöms vara stabil. Totalt 170 rapporter.

Trädlärika

Spelade trädlärikor rapporterade från Molnsättra gård och Väsby gård 19 – 23 mars. Sträck-

ande över framför allt 30-meters. Något fler än tidigare år.

Sånglärika

Som mest 32 sjungande vid Molnsättra gård. Stabil revirhävande och sannolikt häckande på många ställen både på norra och södra.

Backsvala

Totalt 9 observationer på norra och södra. 2 fler än 22. Ingen häckning i Backsvalehögen på Älgkärrstippen.

Ladusvala

Stabil närvaro och häckning över hela området. 313 rapporter.

Hussvala

Sjunkande närvaro över hela området. Sannolik häckning på flera ställen. 66 rapporter. Upptagen som sårbar i artportalerna och oroande utveckling.

Trädpiplärka

Stabil population häckande på hela Järvafältet. 152 rapporter

Ängspiplärka

Stort antal observationer. Sannolik häckning på norra och södra. Som flest 50 ex rapporterade från 30-meters. 203 rapporter totalt.

Skärpiplärka

1 ex rapporterad från Molnsättra 11 september.

Rödstrupig pipplärka

3 observationer från Granby gård, Järva krog och Ursviks ängar. 31 augusti och 18 september. Observationer under 2000-talet. 00, 04, 08, 11, 14, 17, 18, 20, 21 och 22.

Gulärta

Ett antal observationer under sträcktid framför allt våren. Som flest 5 exemplar 18 maj från Säby strandäng. Endast 24 rapporter vilket historiskt är mycket lågt.

Forsärla

1 ex. rastande vid 30-meters 21 mars och 6 april. 1 ex från Ravalen 10 juni Observationer under 2000-talet. 05, 06, 11, 12, 13, 18, 20, 21 och 22.

Sädesärla

Stabil närvaro och häckning över hela området.

Sidensvans

Stora flockar under vintern med start 12 oktober. 300 som toppnotering från Granholmstippen 12 november. 226 rapporter.

Strömstare

1 ex övervintrade i Vibybån vid Skillinge golfbana. 1 ex i Översjön 13 november. Årlig sedan 2000 förutom 2003.

Gärdsmyg

Fortsatt milda vintrar har medfört många gärdsmysrevir över hela området.

Järnsparv

Normalt antal observationer, 50-tal, på norra och södra. Sannolikt häckningar på flera ställen. Ingen vinterobservation.

Rödihake

Frekventa observationer av övervintrande rödhakar på norra och södras matningar. 484 rapporter.

Näkerteral

Stabilt antal sjungande hanar på norra och södra. Som mest 5 ex vid Säbysjön 11 maj. Totalt 269 rapporter.

Blåhake

Inga värbar. Totalt 23 observationer mellan 27 augusti och 23 september varav 4 på södra. 49 rapporter. 30-meters med Igelbäcken dominerar. I nivå med 2022.

Rödstjärt

Stabilt, möjligen något ökande antal. Häckning på hela Järvafältet. 163 rapporter i nivå med 2022.

Buskskvätta

Sannolikt häckning på flera ställen över hela Järvafältet. 1k rapporterade från 30-meters. 147 rapporter vilket är fler än 2022.

Stenskvätta

Häckning rapporterad från flera ställen på norra och södra. 217 rapporter, i nivå med 2022.

Koltrast

Stabil närvaro och häckning över hela området.

Björktrast

500 ex vid Hästa gård 19 oktober. Flockar på hundratals fåglar från flera ställen under vintern.

Taltrast

Stabil närvaro med sannolik häckning över hela Järvafältet. Totalt 216 rapporter.

Rödvingetrast

Inga vinterobservationer. Spel och sång på flertal ställen framför allt på norra delen. 200 ex på 30-meters 6 oktober. 170 rapporter vilket är något färre än 2022.

Dubbeltrast

Stabil population. Spridd men ofta vid Väsby, 30-meters, och Molnsättra. På södra vid Granholmstippen med omnejd. 173 rapporter.

Ringtrast

5 rapporter från Molnsättra, Hästa gård och Säby gård från 23 april till 9 maj. Molnsättra säkraste stället genom åren. Rapporterad under hela 2000-talet med undantag för 04, 17 och 19.

Sävsångare

Häckande vid samtliga våra sjöar och vattendrag undantaget Lötsjön. 203 rapporter.

Kärrsångare

Tillbaka igen vid Järfälla kyrkdamm sedan 2022. Sång även vid Djupan, Ikea-pölen och Örs hästha-
gar. Sjungande kärrsångare under samtliga år på 2000-talet. 102 rapporter en fortsatt uppgång från 2021 och 2022.

Busksångare

3 rapporter av sjungande busksångare på Järvafältet. Säby gård, Bögs gård och Järva krog från 27 maj till 18 juni. Rapporterad 09, 10, 12, 13, 14, 16, 20 och 22.

Rörsångare

Häckande vid samtliga våra sjöar utom Lötsjön. Sjungande från 25 maj – 16 juni 80 rapporter, i nivå med 2022.

Härmsångare

17 rapporter om sjungande från 24 maj till 30 juni, på både norra och södra Järvafältet. I nivå med 2023. Observerad under hela 2000-talet förutom 2000 i andra typiskt halvan av maj och början av juni.

Gräshoppssångare

1 ex sjöng i norra delen av Ravalen den 12 maj. Årlig med undantag av 2019 och 22 på 2000-talet.

Ärtsångare

Stabil population. 122 rapporter från hela Järvafältet. I nivå med föregående år. Första rapport 1 maj

Törnsångare

Stabil population. 164 rapporter från hela Järvafältet. I nivå med föregående år. Första rapport 11 maj.

Trädgårdssångare

Stabil population. 149 rapporter från hela Järvafältet. I nivå med föregående år. Första rapport 11 maj.

Svarthätta

Stabil population. Inga vinterrapporter. 273 rapporter från slutet av april till slutet av september. I nivå med föregående år. Första rapport 23 april.

Grönsångare

Stabil population. 128 rapporter från hela Järvafältet. I nivå med föregående år. Första rapport 28 april.

Gransångare

Många sjungande gransångare på norra och södra med start 8 april och till 31 juli. Även sen höst från sträckande fåglar. Häckningsobservation från blötängen. 168 rapporter något fler än föregående år.

Trastsångare

1 rapport från Ravalen 3 juni och 1 rapport från Järfälla kyrka 27 maj. Rapporterad 01, 03, 05, 07, 08, 09, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 19 och 22 under 2000-talet.

Lövsångare

Stabil population. Första rapporten från 24 april sista rapporten 13 september. Totalt 162 rappor-

ter från hela Järvafältet i nivå med föregående år.

Kungsfågel

Stabil population. 248 rapporter från hela Järvafältet, vilket är fler än föregående år.

Brandkronad kungsfågel

Observationer på 4 olika ställen indikerar fler än 1 fågel. Hansta, Knista hammar, Barsäll och Översjön. Observationer mellan 24 maj och 4 juni. Rapporterad 2017, 20 och 23 under 2000-talet.

Grå flugsnappare

Stabil population. 82 rapporter. I nivå med föregående år. Rapporter mellan 13 maj och 1 oktober från hela Järvafältet.

Mindre flugsnappare

5 rapporter 4 – 9 juni av en ungfågel från Hansta. Rapporterad 00, 01, 04, 05, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19 och 22 på 2000-talet.

Svartvit flugsnappare

Stabil population. 203 rapporter vilket är fler än föregående år. Rapporter från 27 april till 17 augusti från hela Järvafältet.

Stjærtmes

Stabil population. Vanlig gäst i relativt stora flockar på vintermatningarna. 379 rapporter från hela Järvafältet, vilket är fler än föregående år för andra året i rad.

Entita

158 rapporter från hela året och hela Järvafältet är i nära nivå med föregående år. Besöker ofta vintermatningar.

Talltita

44 rapporter från hela året. Framför allt från matningen i Kymplingeskogen. Några få från norra sidan. Fortsatt låg nivå. I nivå med 2022. se JOK-bladet 3-4:2022.

Tofsmes

Stabil population. 250 rapporter från hela året i Järvafältets skogsområden. Något högre än föregående år.

Svartmes

Stabil population. 320 rapporter från hela året i Järvafältets skogsområden. I nivå med föregående år.

Blåmes

Stabil population. Spridd över hela området hela året.

Talgöxe

Stabil population. Spridd över hela området hela året.

Skäggmes

4 ex rapporterade från 30-meters 11 – 16 november. Även noterad från Råstasjön 10 januari, Säbysjön 11 november och Håga rutor 12 november. Årlig med undantag för 2013 och 22.

Nötväcka

Stabil population. Spridd över hela området hela året.

Trädkrypare

Stabil population. Spridd över hela området hela året.

Törnskata

Stabil population. Lyckade häckningar från 30-meters med 3 1k. Även från Djupan och sannolikt även andra ställen. Rapporterad 12 maj - 14 september.

Varfågel

Numera årlig vinterart på såväl norra, särskilt 30-meters och Bögs gård som södra Järvafältet och då vid Hästa gård med omnejd.

Sommargylling

1 ex rapporterades från närheten av 30-meters den 7 juni. Tidigare rapporter från 2000-talet 00, 03, 05, 08, 11, 12, 14, 15, 19, 21 och 22

Nötskrika

Stabil population något ökande över hela Järvafältet.

Skata

Stabil population över hela Järvafältet.

Nötkråka

Sannolikt bara 1 ex rapporterad från norra Ravalen och närområde i omgångar under hela 2023.

Kaja

Stabil population över hela Järvafältet.

Råka

Totalt 11 rapporter från såväl norra som södra delen. Rapporterad 2 april till 17 oktober.

Gråkråka

Stabil population över hela Järvafältet.

Korp

Stabil population över hela Järvafältet.

Stare

Vinterobservation från 20 december och framåt från Hjulsta vattenpark. Stabil population över hela Järvafältet.

Gråsparv

Stabil population över hela Järvafältet.

Pilfink

Stabil population över hela Järvafältet.

Bofink

Stabil population över hela Järvafältet. Årlig vintergäst på flera vintermatningar.

Bergfink

Vanlig sträckfågel och mer och mer frekvent gäst på matningarna på norra och södra. 10 ex vid Hästa gård 10 oktober.

Grönfink

Stabil population över hela Järvafältet.

Rosenfink

1 ex rapporterad från Råstasjön den 30 maj och 1 ex rapporterad från Ravalen 25 juli. Observationer under 2000-talet 00, 04, 08, 12, 16, 17, 18, 20, 21 och 22. Minskande, se JOK-bladet 4:2021.

Steglits

Stabil population över hela Järvafältet.

Grönsiska

Mycket stora flockar under hösten. 200 ex 5 november vid Råstasjön.

Hämpling

Sannolik häckning vid Järfälla kyrka. 88 rapporter i nivå med föregående år. Några vinterobservationer. Vårobservationer från 23 mars och framåt.

Vinterhämpling

70 ex vid Hägerstalund 31 mars oktober. Såväl vår som höstobservationer.

Gråsiska

Stadig vintergäst på såväl norra som södra delen. Ibland invasionsartat 400 ex vid 30-meters 21 november 300 ex Råstasjön 26 december.

Mindre korsnäbb

128 rapporter under året vilket är något färre än föregående år. Framför allt från norras skogar men även från Granholmstippen, Ursviks ångar och Råstasjön.

Större korsnäbb

1 rapport under året vilket är klart lägre än föregående år. Förbiflygande vid Fäbodamatningen. Rapporterad under hela 2000-talet men väldigt varierande. Totalt ca 200 rapporter under åren.

Domherre

Stabil över hela Järvafältet.

Stenknäck

252 rapporter från hela området. I nivå med 2021.

Snösparv

Totalt 11 rapporter från norra och Hästa gård på södra. 60 födosökande vid 30-meters 29 mars. Rastande även vid Hästa gård, Hägerstalund m.m. från 25 mars till 2 april. Klart fler än tidigare år.

Lappsparv

2 ex rastande 5 – 18 september Molnsättra gård. Förbiflygande på 30-meters 8 och 18 september. I stort sett årlig men minskande. Totalt 400 rapporter under 2000-talet.

Gulsparr

Stabil population över hela Järvafältet.

Sävsparv

Stabil population över hela Järvafältet. Första vårobservationen 19 mars. ☒

Nyårsplocket 2024

Årets nyårsplock hade inte samma väderproblematik som 2023. Rejält kallt men inga snöfall som gjorde resan tveksam. Inför exkursionen tog vi igen kontakt med Tärnans fågelklubb för att få lite tips, och dessutom höra om den tidigare så trevliga skogsfågelmatningen vid Örstignäs var igång eller ej. Det visade sig sedan att den var det genom ett personligt initiativ av någon i klubben. Första stopp blev som vanligt Nyköpings reningsverk vid Brandholmen. Inga parkeringsmissöden utan vi klev raskt ut i den rätt så upptrappande terrängen och fick god utdelning. Vi hade ett antal skäggmesar på mycket kort avstånd vilket gav fina möjligheter till fotografering. Ett par tre stycken vattenrallar underhöll oss liksom gårdsmysgar

Foto: Peppe Nordenskjöld

och en rödhake. Kungsfiskare hade setts vid några tillfällen men vi hade inte den turen och gick inte heller ut för att inte störa för mycket. Vi gick därefter den långa promenaden runt reningsverket och kunde då lägga till stenknäck, domherre, grönsiska, entita, steglits m.fl.

Därefter åkte vi till Ängstugans matning som Tärnan håller i. Där var det förvånansvärt tomt och hade varit det några dagar enligt den ansvarige från Tärnan som kom förbi för att fylla på mat. Ingen bo- eller bergfink men någon gulsparr och mesar var det som bjöds.

Ingen nyligen sedd strömstare i Nyköpingsån gjorde att vi hoppade av den delen och åkte direkt ut till Örstignäs. Där hade vi som sagt tur med att någon på egen hand hade dragit igång matningen. Bingo och full pott i skogsmesar minus talltita som uppenbarligen har problem på fler ställen än på Järvafältet.

Efter lunch gick vi ned till Örstignäs badplats och letade andflockar. Knölsvan, trutar, knipa, storskrake m.fl. var det som fanns. Ingen vigg eller bergand och definitivt ingen salskrake. Trist. Vi kunde se flockarna långt i fjärran men ingen artbestämning var möjlig. Möjligen hade de gått att artbestämma från tornet längst ut vid Brännäs våtmark, men det skulle inneburi en lång extrapromenad som vi inte var beredda att ta. På tillbakavägen fick vi spillkråka, större hackspett och mindre korsnäbb.

Raskt ned till Oxelösunds hamn där vi fick in både smådopping och framför allt en hane

mandarinand som hade hållit till där någon tid. Läckra fotomöjligheter gavs och även fiskmåskunde läggas till listan Vi satsade på femörehuvud för att få till salskrake och bergand, men vi kammade noll även där. Alfågel, tobisgrissla och storskarv kunde dock noteras så den promenaden var inte förgäves. På vägen därifrån fick en av bilarna sidensvans till lycka för en del.

Ett sista, nästan desperat, försök att få just bergand och salskrake gjordes med den långa resan ut till Hummelviks fiskhamn. Bara för att i det sista ljus som fanns kvar konstatera att det var tomt även där. En besvikelse som visar att det inte är bara att hämta in arter bara för att man är i rätt region.

Totalt sett blev det 50 arter vilket är en godkänd nivå och 7 arter över förra årets svåra exkursion.

Vi som var med var Ulf Svahn, Kerstin Nordendahl, Lars Berglund, Klas Reimers, Maj-Britt Oliw, Nina Jörnvall, Anders Joachimsson, Urban Lennartsson, Maria Luiza de Lange, Hans Karlsson och Peppe Nordenskjöld. ☒ (US)

Söndagsvandringarna...

...som Benke Sundberg har hållit i fram till nyår, har tagits över av styrelsemedlemmar som turas om att leda dem. I skrivande stund har Johan Wallin (ersatt av Matte Weiland) och Ulf Svahn lett de första två, en i januari och en i februari. Här nedan ser vi ett foto av den senare, anförd av Ulf.

Den utgick från Naturskolan i Väsby, och tog sig runt genom först båtmanstorpets norra därom, och sedan runt förbi de södra delarna av Ravalen och hem igen via relativt leriga stigar. Fika kunde sedan avnjutas antingen utanför, eller inne i kaféet, som var igång. I sluttampen då samtal pågick ute vid borden i solen, ankom vårens allra första trana, som snabbt försvann bakom en skogsridå, till besvikelse för de saktfärdiga. ☒

Foto: Maria Luiza de Lange

Sollentuna röjer...

Sollentuna kommun har genomfört ett par röjningar under vintern. Det gäller Fornborgsberget väster om Ravalen och en stor del av Älgkärrstoppen. Röjningen har skapat fria ytor så att utsikten har förbättrats. Till Fornborgsberget kan man gå från parkeringen vid Bögs gård, och upp på Älgkärrstoppen kommer man genom att klättra upp för den branta backen norr om 30-m. ☒

Medlemsavgift 2024

Det är hög tid att betala medlemsavgiften för 2024. Se till att betala nu så du inte missar kommande nummer av JOK-bladet. Nästa nummer är planerat till månadsskiftet juni juli. Sedan några år går det inte ut någon inbetalningsavi. Detta för att spara på onödiga utgifter för föreningen.

Enklast är att betala in 100 kr till vårt plusgiro 580132-9. Kom ihåg att skriva ditt namn i meddelanderutan då vi måste matcha betalningen mot ditt namn i registret.

Du kan också gå in på hemsidan https://jokhemsida.se/?page_id=38 och scrolla dig ned under rubriken "Bli medlem". Där finns en QR-kod för Swish som du kan använda. Kom ihåg även här att skriva ditt namn. Swishfunktionen kostar föreningen 3 kr per Swish som du gärna får lägga till. ☒

Ät skit... tja, varför inte..!

Avföring - antingen deras egen eller från andra fåglar - förser dem med viktiga näringsämnen, energi och hjälper dem att anpassa sig till nya miljöer och årstidsvariationer, särskilt när de utvecklas.

Ny forskning ledd av University of South Australia och publicerad i Biological Reviews förklarar hur att äta avföring (känd som koprofagi) formar vilda fåglars matsmältningsorgan (tarmbiota), vilket gör det möjligt för dem att absorbera förlorade eller bristfälliga näringsämnen och anpassa sig till säsongsvariationer i matkällor. ☒

Bild: Troglodytes Pictor

Positivt om rewilding av visenter i Sverige

Den förstudie om återinförande av visenter som genomförts vid SLU, på uppdrag av Skogssällskapet, är nu färdigställd. Resultatet visar att visenter, rent biologiskt, skulle passa bra i landskapet men att det finns både juridiska och sociologiska oklarheter som behöver studeras närmare.

– Svanå i Västmanland, som förstudien använt som exempel på etableringsplats, har visat sig vara väl vald utifrån visenternas behov. Däremot har juridiken visat sig vara komplicerad, och vi behöver både lära oss mer om vad ett eventuellt införande skulle kunna få för juridiska konsekvenser och fördjupa oss i de sociologiska och lokala aspekterna, säger Carl-Gustaf Thulin, forskare vid Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, och den som har lett projektet. Förstudien inleddes i april 2023 och har utgått från Skogssällskapets egen skogsfastighet Svanå, en fastighet på 1100 hektar norr om Västerås. I förstudien har man bland annat studerat de veterinärmedicinska aspekterna, analyserat visentens behov av habitat och kartlagt vilka effekter återintroduktion har haft på människa och samhälle i de länder där visenten har återintroducerats.

– Det är en gedigen förstudie som belyser både möjligheter och utmaningar med ett eventuellt återinförande. Men förstudien har också visat på vikten av att ta fram mer kunskap. Skogssällskapet har fått in en ansökan om finansiering av fortsatta studier som vi nu ska ta ställning till, berättar Karin Fällman Lillqvist, hållbarhetschef på Skogssällskapet.

Den sista vilda visenten sköts i Karpaterna på 1920-talet, men med hjälp av visenter i djurparker har arten kunnat återintroduceras på flera håll i Europa. I dag lever den vilt i bland annat Polen och Rumänien, och omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. Skogssällskapet vill uppmuntra till en varierad skogsskötsel och förvaltning av den svenska skogen, och stora gräsätare som visenter skulle kunna bidra till ökad biologisk mångfald. Därför tycker vi att det är viktigt att finansiera fortsatt forskning på området, säger Karin Fällman Lillqvist. ☑ (Källa: Skogssällskapets hemsida, SLU)

Äntligen har de fattat...

...att pärlugglan, som jag tjatat om här i tidningen sedan jag blev redaktör, verkligen är i kris och har rasat från att vara den talrikaste ugglan i Sverige, till att ha blivit omkörd av både katt- och sparvugglan. Bara för något år sedan skrev jag till Svensk Fågeltaxering i Lund, som publicerar tabeller över fågelbestånd i landet, för att ifrågasätta deras uppgifter de publicerat, och fick ett något arrogant svar om att det visst förhöll sig så att pärlugglan var den vanligaste ugglan i Sverige, och att jag nog missuppfattat allting.

Nu har de vänt på en femöring och konstaterar att de var ute och cyklade. Uppgifterna som står att läsa i den tjocka boken "Fåglarna i Sverige" är helt felaktiga. I år kommer en ny upplaga av skriften, och där har man justerat bestånden. Men åter igen, den nuvarande upplagan bygger på antaganden utifrån rapporterade observationer, vilket ger en sned bild av populationer eftersom rapporteringen bygger på hur många fågelskådare som bor i området och hur intresserade de är av att vandra i skogen och inventera ugglor. ☑

Din mejladress

Din mejladress är viktig. Det är en kostnadseffektiv informationskanal för oss. Vi använder den sparsamt så du riskerar inte att få en stor mängd mejl från oss. Vi har idag ett 80-tal medlemmar som inte har en fungerande mejladress hos oss. Om du exempelvis har haft *bredband.net* som mejladress fungerar den inte längre. Detta gäller även en del andra adresser. Hur vet du om du har en fungerande mejladress hos oss? Om du fick årsmöteshandlingar från oss via mejl den 24 januari med rubriken "Årsmöte Järvafältets Ornitologiska Klubb" då har du en fungerande mejladress. Om inte är vi tacksamma för om du kan skicka in din mejladress till Kontaktperson för medlemsregister som du hittar under rubriken Om Klubben på vår hemsida https://jokhemsida.se/?page_id=16 och där under rubriken "Kontakt". ☑

Foto: Pär Johansson, Mora

Mats Weiland mötte snöploget vid Väsby sjöäng den 30 januari, som både plogar och sandar den relativt smala vägen som går genom Barsällpasset. Mycket ekologiskt och fyndigt av Sollentuna kommun!

Foto: Mats Weiland

Setts sen sist...

Då var det nytt år igen och man är tillbaka på noll igen. Det är bara att kämpa på. Den första summeringen fram till den 14 mars lyder på 83 arter vilket är en bra start på året. Det är två arter fler än förra året men 4 ned i förhållande till 2022 under ungefärlig jämförbar tid. Det är långt kvar av året och förhoppningsvis får vi en repris på att året blir bättre än föregående.

Några av de arter som sticker ut lite mer än talgoxe och blåmes.

Vattenrall

En välkommen vinterfågel som även i år visat upp sig i Råstasjön. Bara en individ i år men ändå. Ingen rall i Ravalen eller vid Bögs gård ännu, men det kommer säkert.

Snatterand

En adult hane snatterand har varit stationär i Råstasjön under hela vintern precis som förra året och 2021. Det är inte ovanligt men lika välkommet ändå. Alltid öppet vatten och många som är där och matar är nog att se som en förutsättning.

Bläsgås

Bläsgås började sträcka förbi så tidigt som den 29 februari. Gäss har sträckt under hela perioden över såväl södra som norra fram till skrivande stund 13 mars. Förhoppningsvis blir det fler.

Svanar

Både sång- och knölsvan har, nästan som vanligt kan man säga, varit synliga över hela området. Knölsvan har varit stationär i Råstasjön och de första rastande sångsvanarna dök upp i slutet av februari, tillsammans med någon mindre dito.

Kricka

En kricka visade sig som hastigast den 2 mars i Väsby sjöäng och 2 ex den 3 mars i Råstasjön. I skrivande stund finns inga kvar, men de kommer att komma i stora mängder senare.

Brunand

En ovanlig gäst under två dagar i februari då den dök upp i Råstasjön den 28 och 29. Den är ingen ovanlig marsgäst, men som sagt inte i februari.

Ringduva

Enstaka ringduvor dröjer sig numera kvar under vintern och 2023 - 2024 är inget undantag. Enstaka exemplar har setts under hela januari och februari.

Skogsduva

Första skogsduvan rapporterades redan den 31 januari från Fornborgsberget och därefter lite löpande från hela området. Jämfört med tidigare år är det mycket tidigt. Det går inte att förklara med vädret då vintern i år har varit klart kallare än normalt.

Sparvuggla

Ett mycket välkommet inslag under årets första kvartal är den spelande sparvugglan från området kring matningen vid Fäboda. Den hördes vissa första gången den 13 januari och hördes sedan sporadiskt fram till månadsskiftet feb-mars.

Kattuggla

Kattugglan är numer Sveriges vanligaste uggla och den finns även hos oss och är synlig under hela året. Det roliga med årets kattugglor är att de första ungarna kom tidigt. Redan den 4 mars sågs de första ungarna som dessutom var ganska långt komna.

Fjällvråk

Fjällvråken brukar ses från och till under vintrarna och har ibland haft Järvafältet som en del av sitt övervintringsområde. Första rapporten är från den 12 januari och sedan har den rapporterats sporadiskt. Observationerna är ofta ifrån norra

delen av gamla flygfältet, men även Hästa gård med angränsade områden har haft frekvent besök.

Varfågel

Liksom fjällvråken närmast förväntar man sig att en eller flera varfåglar ska upptäckas på vinterkvarter på Järvafältet. Årets fågel, om det nu är en, har varit rörlig och omväxlande setts vid Bögs gård, Hägerstalund och vid 30-meterskärret liksom under 2023. Samma fågel?

Sidensvans

Den vackra sidensvansen brukar förgylla vår vinter och även denna vinter har det varit stora flockar av sidensvans. Även om det inte var ett bra rönnbärsår var det gott om sidensvans. I år kunde man se dem flockas vid nypon och andra buskar med kvarhängande bär.

Sånglärka

Sånglärkan brukar komma i februari och de första 7 individerna rapporterades från 30 meters den 18 februari, vilket är i linje med tidigare år. Första sången rapporterades den 22 februari. En klar signal att vi är på väg in i vår- och sommarperioden.

Trädlärka

Hittills väldigt lite trädlärka. För att vara helt korrekt är det bara en inrapporterad observation per den 13 mars. Denna gång från Hästa gård då en lärka flög över. Den 2 mars var det vilket är i nivå med tidigare år.

Tofsvipa

Tofsvipan och sånglärkan brukar följas åt och vara väldigt tidiga. Årets första individer flög förbi 30-meters den 22 februari.

Trana

Fösta rapporten om en förbiflygande trana är i år från den 25 februari. Det är nästan 1 vecka senare än förra året men flera veckor tidigare än för 2021 då den första rapporterades den 12 mars.

Vinterhämling

Denna lilla fina gäst som brukar klänga i topparna på fröhängen i ruderatområdena var inte här under senvintern förra året men dök i år upp på kortbesök vid Hästa gård mellan 14 och 27 januari.

Mindre korsnäbb

Mindre korsnäbb får i år stå för den korsnäbb som har observerats. Denna häckfågel för Järvafältet har setts sparsamt över hela området under hela perioden.

Järnsparv

Järnsparv kan ibland övervintra och brukar då ses vid någon av våra matningar. I år hade vi inte den turen, men en rastande individ i bäcken mellan Lötsjön och Råstasjön rapporterades den 17 januari.

Snösparv

De första snösparvarna flög förbi 30-meters den 11 mars vilket är ett par veckor tidigare än för 2023. Under 2022 kom de första redan i slutet av februari vilket gör att tiden kan variera. Att de kommer någon gång under våren är vanligt men inte säkert.

Vittrut

Rapporterades pendla över norra Järva omkring den 23 januari. Den vistades vid värmeverket i Hässelby och ute i Mäläröarna tidvis också.

Dubbeltrast

Noterades vid Väsby sjöäng den 4 mars.

Vi tackar för alla rapporter som vi plockat på Facebook-sidan, på Band och i Artportalen!

Sammanställning: Ulf Svahn

Fågelskådningens dag den 5 maj

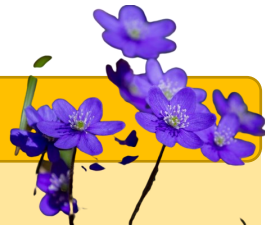
Aktivitetssöndag för alla nybörjare och familjer. JOK bjuder på fika med kaka vid Väsby sjöäng, där alla kan prova på att fågelskåda med hjälp av tubkikare och kunniga veteraner som hjälper alla tillrätta. Barn är välkomna att testa att kika på fåglar! Vi värvar nya medlemmar, delar ut JOK-Blad, och säljer dekaler och tygmärken. Dessutom kan du gå vår tipsrunda och svara på 20 finurliga frågor längs vägen. Naturkaféet är öppet för den sugne.

Fågeltornskampen lördagen den 4 maj

Evenemanget är en tävling mellan de svenska fågeltornen samt en landskamp mellan Sverige, Finland och Danmark. Tävlingen startar klockan 05.00 på lördagen och avslutas klockan 13.00. Laget ska bestå av 3-8 medlemmar men givetvis kan fler hjälpa till att hitta fåglar. JOKarna samlas vid Olles torn, vid södra Säbysjön, och alla som vill kan delta. Du kan komma när du vill mellan 05 och 13, men sen är det slut. Finnarna brukar vinna... 🇫🇮

Foto: Mattias Järvinen

Kalendarium

- * Någon tisdag i mars: Innekväll med bildvisning (se hemsida för detaljer).
- * 24 mars: Fågelvandring, samling 09:00 vid Naturskolan, Väsby gård.
- * 14 april, 08:00 Sträckskådning 30-m
- * 28 april Fågelvandring, samling 09:00 vid Naturskolan, Väsby gård.
- * **NY AKTIVITET!** 4 maj Fågeltornskampen. Fågeltorn tävlar mot varandra i Sverige och Finland om vilka som ser mest. Välkommen att delta i Olles tornfrån
- * **ÄNDRAD AKTIVITET!** 5 maj Fågelskådningens dag. Söndagsvandring framför allt för nybörjare. Start: 09:00 från Väsby gård, där vi delar ut information och gratistidningar till alla som vill ha. Medlemsvärning. Här kan du köpa dekal och tygmärken med JOK:s logga. Vi bjussar på kaffe och lite tilltugg. TIPS-RUNDA 20 frågor för alla i en slinga runt terrängen.
- * 12 maj 10:00 Råstasjön, samling vid tennishallen.
- * Hela maj: Kvällsvandringar kring Säbysjön samling tisdagar 18:00 vid P-platsen nere vid infarten till Säby gård. De tisdagar som är aktuella är 7, 14, 21 och 28 maj.
- * 16 maj 18:30 vårpromenad vid Görvälns naturreservat, samling Sandviks P-plats.
- * **OBS! FRAMFLYTTAD!** 26 maj 07:30 promenad kring fågelrika Bromma Kyrksjö. Samling på Voltejusvägens P-plats mitt emot idrottsplatsen, om den är tillgänglig (se huvudtext).
- * 22-26 maj: Ölandsresa
- * 3 juni: Nattsångarexkursion till Hjälstaviken. Samling Barkarby station 19:00

Det här är det som återstår av vår- och sommarprogrammet, som vi hoppas ska vara intressant och där alla kan hitta något, med allt från vandringar på Järvafältet till exkursioner utanför Järvaområdet.

OBS att programmet kan komma att ändras med tillägg och andra förändringar som då läggs upp på vår hemsida <https://jokhemsida.se/> och Facebookgruppen "Fågelskådare på Järva"

Ny rutin vid föransökan

Vi ser att vi allt oftare får fler anmälningar än vi har platser till våra exkursioner med max antal deltagare. Det gör att vi ändrar modellen för intresseanmälan till följande. Alla intresseanmälningar kommer att ha ett startdatum och ett slutdatum. Vid fler intresseanmälningar än platser kommer platserna att lottas. Om särskilda önskemål föreligger, exempelvis att man kan bidra med egen bil, kommer dessa att ge förträ. Intresseanmälningar före startdatum kommer alltså inte att bevakas.

I framtiden redovisar vi alla aktiviteter i kronologisk ordning, vilket vi kommer att fortsätta med i alla kommande program lovar programansvarige.

Söndagsvandringar med nya exkursionsledare under våren 2024. Vi utgår som vanligt från Naturskolan vid Väsby gård klockan 09:00. Temperatort är lugnt så att alla fåglar kan artbestämmas och alla kan hänga med. Lämplig klädsel och en avslutning i Naturkaféet eller med egen fika gör vandringen extra trevlig.

Datum: söndagarna 28 januari, 25 februari, 24 mars, 28 april

Plats: Väsby gård Tid: 09:00

Exkursionsledare: Johan Wallin, Ulf Svahn, Jojje Lintrup och Anders Joachimsson

Svårighetsgrad: Lätt

Föransökan: Ingen föransökan behövs

Sträckskådning

Sträckskådningsaktiviteterna har snabbt blivit populära inslag i programmet. Vi satsar på söndagen den 14 april då vi har en vårsträcksdag vid 30-meterskärret. Det är betydligt svårare att pricka in bra dagar på våren då sträcket är mycket mer utspritt än det är på hösten, men vi försöker med mitten av april då påsken blockerar början. Det man kan förvänta sig är gäss, änder och kanske trana samt rovfåglar av olika slag. Om vi har tur kan vi få en stenfalk eller en pilgrimsfalk. Aktiviteten börjar kl. 8.00 men det brukar finnas skådare på plats tidigare och det går att ansluta och avsluta som man vill. Vid 12-tiden är aktiviteten över, men den som vill kan stanna kvar och säkert få ut lite mer.

Detta är en bra aktivitet för den som inte är så van fågelskådare då vi är många skådare på plats och alla fåglar ropas ut.

Datum: söndagen 14 april

Plats: 30-meterskärret Tid: 8:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn m.fl.

Svårighetsgrad: Lätt

Föransökan: Ingen föransökan behövs

Råstasjön med Hasse Ivarsson söndagen 12 maj kl. 10.00

Hasse Ivarsson tar oss med på en vartur runt Råstasjön i början på maj då vårfågeln är igång för fullt. Gransångare, lövsångare, svartvit flugsnappare och andra brukar vara på plats. Ingen föransökan behövs och rundturen är gratis för alla nuvarande och blivande JOK-are. Vi utgår från den stora parkeringsplatsen i närheten av Råsta tennishall, dvs nordvästra hörnet av Råstasjön, i korsningen Råsta strandväg och Sjövägen. Det är lätt att ta sig dit med kollektivtrafik genom T-bana till hållplatsen Näckrosen och då blir det en promenad på ca 1 km ned till sjön.

Råstasjön i början av våren är en viktig del i vårskådandet med många läckra arter som mindre hackspett, duvhök m.m. Alla arter pekas ut så förkunskaperna kan ligga på mycket modest nivå. Sjön har en fin strandpromenad vilket gör att det inte är någon ansträngande tur.

Datum: söndagen 12 maj

Plats: Råstasjön och där på parkeringsplatsen vid Råsta tennishall Tid: 10:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Lätt

Föransökan: Ingen föransökan behövs

Kvällsvandringar kring Säbysjön

Kvällsvandringar kring Säbysjön, tisdagar i maj med Ulf Svahn, Johan Wallin med flera som exkursionsledare 7, 14, 21 och 28 maj kl. 18:00 på parkeringen vid Säby gård närmast Jakobsberg.

Det här är en alldeles utmärkt för den som vill lära sig mer om fågelskådning då det är en lätt aktivitet med flera vana skådare på plats.

Vi kan vi möta våren och följa när fåglarna gör sin entré till de svenska häckningsplatserna. Det som står på menyn är framför allt sångare, nattaktiva, vanliga, som mer ovanliga fåglar. Vi kör alla tisdagar i maj då det kan vara kallt eller varmt soligt eller regn. Det gäller att klä sig efter

vädret och tänka på myggplågan som startar en bit in i maj.

Vi startar tisdagen den 9 maj och håller på i åtminstone 3 veckor till. Det behövs ingen föransökan och det kostar inget.

Då det är den tid på året där mycket kan hända ska man alltid gå in på anslagstavlan på JOK: s hemsida alternativt på Facebooksidan "Fågelskådare på Järva" och kontrollera om det är någon ändring i programmet. Har vi tur kan vi få ihop, någon eller fler av vassångare, kärrsångare, flodsångare eller småfläckig sumphöna som till och från hörs längs Säbysjön och andra ställen. Vi träffas kl 18:00 på den parkering vid Säby gård som ligger närmast Jakobsberg och utgår gående därifrån.

Datum: tisdagarna 7 maj, 14 maj, 21 maj, 28 maj

Plats: Parkeringen Säby gård närmast Jakobsberg

Tid: 18:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn, Johan Wallin och eller andra kunniga ledare

Svårighetsgrad: Lätt

Föransökan: Ingen föransökan behövs

Vandring kring Kyrksjön i Bromma 26 maj

Vi promenerar runt den fågelrika Kyrksjön nära Bromma kyrka. Samling vid parkeringen vid Voltejusvägen klockan 07:30 och sedan långsam promenad runt sjön med många stopp för att kika och lyssna på det myckna fågellivet. Båda bryggorna ska besökas för att vi ska kunna studera de många doppingarna och sothönorna i sjön. Sumpskogen runt sjön hyser en fantastisk fauna med sångfåglar av alla möjliga slag. Vädret avgör naturligtvis hur stor mängd fåglar vi ser, men även i det allra värsta vädret hittar man mycket att se på. Termoskanna med fika och något att tugga på gör utflykten betydligt angenämare. Vi kommer också att passa på att testa Merlin, appen som identifierar världens fågel-läten.

Plats: Bromma Kyrksjö

Samling: Vid parkeringen vid Kyrksjön mitt emot idrottsplatsen om den är tillgänglig.

Exkursionsledare: Jojje Lintrup

Tid: 19 maj kl: 07:30

Svårighetsgrad: Låg

Kostnad: Ingen kostnad för JOKare

Föransökan: Ingen föransökan behövs.

Nattsångartur till Hjälstaviken 3 juni

I början av juni är det full aktivitet även långt in på natten och Hjälstaviken är den främsta fågellokalen i Uppland och väl värd ett besök. Vi hoppas på gräshoppsångare, vassångare, flodsångare och annat. Vi åker i egna bilar och är ute så länge vi vill. Det kan också tänkas att vi gör en kompletterande utflykt under kvällen.

Datum: 3 juni

Plats: Hjälstaviken

Tid: Samling vid Barkarby station kl. 19:00

Exkursionsledare: Ulf Svahn

Svårighetsgrad: Låg

Kostnad: Bilkostnad enligt ersättning för egen bil ca 250 kr per person

Föransökan: Till ulf.svahn@gmail.com med start 20 maj till 27 maj. Max 3 bilar. Person med bil har företräde.

Allmänt

Alla programpunkter är preliminära vilket gör att det alltid är bra att följa med på Facebookgruppen "Fågelskådare på Järva" eller JOK: s hemsida för att vara uppdaterad om något skulle ändra sig.

På hemsidan kan du också läsa vad som gäller för medverkan i klubbens aktiviteter.

OBS! Se information om Fågeltornskampen och Fågelskådningens dag på sidan 22.

Silvertärnor

Silvertärnor som leker i luften i ett parningsspel. De flög högre och högre tills man nästan inte kunde se dem längre. Stenstranden, Torö. Foto: Lars Friberg.

Fotot kom trea i fototävlingen den 7 november 2023. Omslagsfotot i detta nummer kom etta, och tvåan kan ses i artikeln om Fysingen inne i tidningen.

Fågelfotografi kan se mycket olika ut. Många fågelfotografer söker få så detaljerade foton på fåglarna som möjligt. En del föredrar rena porträtt av fåglarna ifråga. Redaktionen, och många andra, känner en viss preferens för narrativa foton, som kanske visar miljö, beteenden eller små berättelser. De tre vinnande fotografierna är av denna kategori. Där kan finnas spänning, humor, dråplighet, drama, tragik, miljö, ja, allt som skildrar något. Vi ser fram emot fototävlingen som ett årligt återkommande event i klubben, och uppmuntrar härmed alla hågade att ladda upp sina bidrag på hemsidan (www.jokhemsida.se) där en uppladdningsfunktion kommer att vara i funktion till sommaren.